

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

NACIONALNI PROGRAM ZA ROME

Zagreb, listopad 2003.

SADRŽAJ

I.	UVOD	1
II.	OBILJEŽJA ROMA U REPUBLICI HRVATSKOJ	4
III.	USKLAĐENOST PROGRAMA S MEĐUNARODNIM UGOVORIMA NA PODRUCJU LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA	9
IV.	UKLJUCIVANJE ROMA U DRUŠTVENI I POLITICKI ŽIVOT.....	13
V.	OCUVANJE TRADICIJSKE KULTURE ROMA.....	17
VI.	STATUSNA PITANJA	22
VII.	SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE I PRAVNA POMOC	27
VIII.	ODGOJ I OBRAZOVANJE	30
IX.	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	38
X.	ZAPOŠLJAVANJE	44
XI.	SOCIJALNA SKRB	49
XII.	ZAŠTITA OBITELJI, MATERINSTVA I MLADEŽI	55
XIII.	PROSTORNO UREĐENJE	60
XIV.	PRACENJE PROVEDBE NACIONALNOG PROGRAMA ZA ROME	64

I. UVOD

- ***U Republici Hrvatskoj prema procjenama živi više od 30 000 Roma***
- ***Romi su u značajnoj mjeri marginalizirani u gotovo svim društvenim i javnim djelatnostima***
- ***Uvjeti življenja Roma lošiji su od prosječnih uvjeta življenja većinskog stanovništva i drugih nacionalnih manjina***

I. UVOD

U Republici Hrvatskoj jamci se ravnopravnost pripadnicima svih nacionalnih manjina, a sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, socijalna pravda, te poštivanje prava covjeka među najvišim su vrijednostima njenog ustavnog poretka (clanci 3. i 15. Ustava Republike Hrvatske, u daljnjem tekstu: Ustav). Clankom 14. Ustava propisano je: "Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, politickom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rodenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki." Na tim ustavnim odrednicama temelji se Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina i sustav zakonodavstva u Republici Hrvatskoj kojim se štite ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

Romi su nacionalna manjina koja, prema popisu stanovništva iz 2001. godine čini 0,21% stanovništva, odnosno kojih ima 9.463. No procjenjuje se da u Republici Hrvatskoj živi znatno veći broj Roma, između 30.000 i 40.000. Razlika između utvrđenog i procijenjenog broja Roma u najvećoj je mjeri posljedica odluke samih Roma da se prilikom popisa stanovništva izjašnjavaju kao pripadnici neke druge narodnosti, a ne kao Romi, ali i zbog neriješenih statusnih pitanja.

Romi su u Republici Hrvatskoj, kao i u mnogim zemljama u kojima žive, nažalost, zbog slabe obrazovanosti, neuključenosti u formalne oblike rada, specifičnog načina življenja i drugih karakteristika, u većoj ili manjoj mjeri marginalizirani: ekonomski, prostorno, kulturološki, politički.

Ocijenivši položaj romske zajednice težim od položaja drugih manjinskih zajednica u Europi, Vijeće Europe i Europska unija posljednjih godina, posebice od 1993. godine, posvećuju osobitu pozornost problematici Roma te potiču zemlje članice i druge zemlje u regiji na sustavno rješavanje problema Roma, kako bi se zatečeni jaz što brže prebrodilo, a uvjeti življenja Roma poboljšali. Pri tom u svojim rezolucijama i preporukama apeliraju na multidisciplinarni i sustavni pristup u rješavanju problema na svim područjima, a posebice se zalažu za ostvarivanje prava djece, omogućavanje stjecanja obrazovanja, osiguravanje zdravstvene i socijalne zaštite, primjerenog stanovanja, te iskorjenjivanje diskriminacije i segregacije po bilo kojoj osnovi (rasnoj, nacionalnoj, vjerskoj, spolnoj,...). Osobita pozornost pridaje se položaju Roma u zemljama tranzicije, jer gospodarske i socijalne teškoće s kojima su suočene ove zemlje dodatno otežavaju njihov položaj.

Položaj Roma i uvjeti njihova življenja su godinama bili na marginama društvenog interesa, što je pridonijelo značajnom zaostajanju kvalitete uvjeta njihovog življenja u odnosu na prosječnu kvalitetu uvjeta življenja većinskog stanovništva. Odnosi se to na njihov status u društvu, način na koji je organizirano obrazovanje, zdravstvena i socijalna skrb, mogućnosti očuvanja nacionalnog identiteta, rješavanje statusnih pitanja, zapošljavanje, medijsku prezentaciju, političku zastupljenost i sl.

Cijeneci da postojeći jaz Romi sami ne mogu prebroditi, a odlučno nastojeći promijeniti postojeće stanje, s ciljem ostvarivanja Ustavom i pravnim sustavom Republike Hrvatske zajamčenih prava te uklanjanja svih oblika diskriminacije, Vlada Republike Hrvatske donosi Nacionalni program za Rome (u daljnjem tekstu: Program).

Program se temelji na odredbama međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina kojih je Republika Hrvatska stranka. Korištena su iskustva drugih zemalja koje sustavno rješavanju probleme Roma. U stvaranju Programa sudjelovali su i sami Romi, bez cijeg prihvatanja i preuzimanja odgovornosti promjene neće biti moguće.

U izradi teksta Nacionalnog programa za Rome sudjelovala su ministarstva i druga državna tijela u čiji djelokrug ulazi ova problematika, vijeća romske nacionalne manjine, predstavnici romskih udruga, zastupnici nacionalnih manjina, lokalna i područna (regionalna) samouprava, udruge za zaštitu ljudskih prava, te međunarodne organizacije i institucije. Održana su četiri tematska seminara u čijem radu su sudjelovali predstavnici Roma, te domaćih i stranih eksperata. Radni tekst Nacionalnog programa bio je na javnoj raspravi tijekom koje je organizirano više konzultativnih sastanaka, posebno s nadležnim tijelima županija u kojima Romi žive.

* * *

Ovim programom želi se na sustavan način pomoći Romima u poboljšanju uvjeta življenja te da se uključe u društveni život i procese odlučivanja u lokalnoj i široj zajednici, a da pri tom ne izgube vlastiti identitet, kulturu i tradiciju.

U provedbi Programa sudjelovat će tijela državne uprave, lokalne i područne (regionalne) samouprave, druge vladine i nevladine institucije, domaće i strane udruge, međunarodne organizacije, Romi i romske udruge te drugi zainteresirani građani Hrvatske.

Sredstva za provedbu Programa osigurat će se iz Državnog proračuna, proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, te iz donacija i drugih izvora.

II. OBILJEŽJA ROMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- *Romi obitavaju na području Republike Hrvatske od 14. stoljeca*
- *Romska manjina u Republici Hrvatskoj nije homogena: govore različitim jezicima, raznih su vjeroispovijesti...*
- *Položaj Roma je marginaliziran*
- *Program se donosi radi poboljšanja uvjeta življenja i boljeg uključivanja Roma u društvenu zajednicu uz očuvanje vlastite osobnosti*

II. OBILJEŽJA ROMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Povijesni izvori koji izricito govore o podrijetlu i početku seoba Roma su skromni. Postoje mnoge teze o postojbini Roma i razlozima pokretanja migracijskih procesa. Sami Romi su, trajnom izoliranošću od okružja te razlicitim preuzetim elementima jezika, folkloru, obicaja i legendi, otežavali pristup znanstvenicima koji su se bavili pitanjem njihova podrijetla. Prema povijesno-lingvističkim izvorima može se zaključiti kako Romi potječu iz sjeverozapadne Indije (Dardistan, Kafiristan), područja oko rijeke Gangesa, a migracije Roma odvijale su se stoljećima od Indije, preko Afganistana i Perzije. Dio plemena južne skupine kretao se u smjeru Sirije, Egipta (vjerojatno uz sjeverozapadnu Afriku preko Gibraltara u Španjolsku - Gitani), dok najveći dio romskih plemena preko Turske prelazi Bospor i dolazi u Europu (u vremenu od X. do XIV. stoljeca Romi se zadržavaju u Turskoj i Grčkoj).

Romima su seobe bile sastavni dio života i način preživljavanja, koji se nakon dolaska u Europu i susreta s drugacijom kulturom nije bitno izmijenio te se migracijski procesi nastavljaju, iako se javljaju pokušaji njihova sprjecavanja ili barem ogranicavanja. Rome su u Europi razlicito nazivali (što je cesto izazivalo nesporazume), ali i razlicito prihvacali. Ime *Romi* potječe od izraza *romani chib* i znaci covjek.

O Romima u Republici Hrvatskoj govori nekoliko istraživanja provedenih posljednjih dvadesetak godina. Među najznacajnijima su: istraživanje Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu iz 1982. čiji su rezultati objavljeni pod naslovom *Društveni položaj Roma u SR Hrvatskoj*; istraživanje Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, iz 1998. godine, pod naslovom *Društveni i razvojni položaj Roma u Hrvatskoj*, te Državnog zavoda za obitelj, materinstvo i mladež iz 2002., pod naslovom *Struktura romskih obitelji i poimanje sadržaja roditeljstva u njima*.

Prema navodima spomenutog istraživanja iz 1998., Romi se na području Hrvatske spominju prvi puta u Dubrovniku 1362. godine, u trgovačkom spisu. Desetak godina kasnije (1373. godine) Romi se spominju i u Zagrebu, gdje su trgovci, krojac i mesari. U Dubrovniku Romi (*Jedupi*) žive u Gružu i već krajem XIV. i u XV. stoljecu formiraju srodnicke zadruge koje se bave tradicionalnim romskim zanatima i glazbom. U srednjem je vijeku romsko stanovništvo vezano za gradove. U Puli 1497. djeluje svećenik Dominik Ciganin, a 1500. godine Romi se spominju u predgrađu Šibenika. O stvarnom broju i položaju Roma u Hrvatskoj tijekom XVI. i XVII. stoljeca, malo je podataka. Cigani "šipušići", sviraci, spominju se u Hrvatskoj 1671. godine. U Medimurju se Romi spominju 1688. godine, kada je u Legradu (koji tada administrativno pripada Medimurju) kršteno dijete "ciganskog" vojvode Ivana, a u XVIII. stoljecu medimurski feudalci dozvoljavaju doseljavanje Roma-*Koritara*.

Velike romske skupine dolaze u Hrvatsku tijekom XIX. stoljeca iz Rumunjske. Pripadaju romskoj skupini *Koritara*, a naseljavaju područje Medimurja i Podravine. Govore *ljimba d' bjaš*, jedan od rumunjskih dijalekata (*vlaخ*-dijalekti), te uz već prisutne *Kalderaše* i *Lovare*, čine jezgru današnjeg romskog stanovništva u Hrvatskoj.

Tocan broj Roma koji danas žive u Republici Hrvatskoj i njihov teritorijalni raspored teško je utvrditi iz više razloga, pa su rezultati službenog popisa stanovništva tek naznaka stvarnog stanja. Broj Roma u Republici Hrvatskoj, prema popisima stanovništva od 1948. do 2001. godine, prikazan je u tablici 1.

TABLICA 1.: BROJ ROMA PREMA POPISU STANOVNIŠTVA OD 1948. DO 2001. GODINE

GODINA POPISA	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.
BROJ ROMA	405	1 261	313	1. 257	3. 858	6. 695	9. 463

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine u Hrvatskoj je evidentirano 9.463 Roma, međutim kao što je već spomenuto procjenjuje se da u Republici Hrvatskoj živi između 30.000 i 40.000 Roma. Prema rezultatima istraživanja "Struktura romskih obitelji i poimanje sadržaja roditeljstva u njima" što ga je 2002. godine proveo Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 51% Roma u Hrvatskoj je "starosjedilacko", 17% ih je selilo unutar Hrvatske, dok su ostali doseljenici. Posljednjih desetak godina narocito je intenzivno doseljavanje Roma iz drugih krajeva bivše Jugoslavije, a osobito iz Bosne i Hercegovine, Srbije te Kosova.

U tablici 2. daje se usporedni prikaz broja Roma po županijama, obuhvaćenih spomenutim popisima stanovništva iz 1991. i 2001. godine. Podaci pokazuju gotovo 50%-tni porast ukupnog broja Roma u Hrvatskoj, te značajan porast broja Roma u pojedinim županijama 2001. u odnosu na 1991. godinu, dok se u nekim županijama (uglavnom onima koje su bile zahvacene ratnim sukobima) broj Roma smanjio.

TABLICA 2.: BROJ ROMA PO ŽUPANIJAMA PREMA POPISU STANOVNIŠTVA IZ 1991. I 2001. GODINE

Podaci Državnog zavoda za statistiku

Red. br.	ŽUPANIJA	1991.	2001.
1.	ZAGREBACKA	128	231
2.	KRAPINSKO-ZAGORSKA	2	4
3.	SISACKO-MOSLAVACKA	315	708
4.	KARLOVACKA	16	7
5.	VARAŽDINSKA	333	448
6.	KOPRIVNICKO-KRIŽEVACKA	204	125
7.	BJELOVARSKO-BILOGORSKA	144	140
8.	PRIMORSKO-GORANSKA	504	589
9.	LICKO-SENJSKA	49	10
10.	VIROVITICKO-PODRAVSKA	86	4
11.	POŽEŠKO-SLAVONSKA	0	7
12.	BRODSKO-POSAVSKA	223	586
13.	ZADARSKA	7	4
14.	OSJECKO-BARANJSKA	782	977
15.	ŠIBENSKO-KNINSKA	42	8
16.	VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	265	167

17.	SPLITSKO-DALMATINSKA	39	11
18.	DUBROVACKO-NERETVANSKA	5	4
19.	ISTARSKA	637	600
20.	MEDIMURSKA	1.920	2.887
21.	GRAD ZAGREB	994	1.946
22.	UKUPNO - HRVATSKA	6.695	9.463

U tablici 3. prikazani su općine i gradovi po županijama, odnosno gradske četvrti Grada Zagreba, u kojima po podacima spomenutog popisa stanovništva iz 2001. godine, živi više od 100 Roma.

TABLICA 3 : Općine, gradovi po županijama i gradske četvrti Grada Zagreba u kojima živi više od sto Roma

Red. br.	Naziv županije	Naziv općine/grada	Broj Roma
1.	Zagrebacka	Velika Gorica	130
2.	Sisacko-moslavacka	Novska	120
		Sisak	436
3.	Varaždinska	Petrijanec	366
4.	Primorsko-goranska	Rijeka	489
5.	Brodsko-posavska	Slavonski Brod	582
6.	Osječko-baranjska	Beli Manastir	153
		Belišće	160
		Darda	210
		Osijek	124
7.	Vukovarsko-srijemska	Vinkovci	114
8.	Istarska	Pula	301
9.		Vodnjan	195
10.	Medimurska	Čakovec	1.105
		Kotoriba	156
		Mala Subotica	430
		Nedelišće	541
		Podturen	173
		Selnica	162
		Orehovica	237
11.	Grad Zagreb	Trnje	163
		Peščenica-Žitnjak	751
		Gornja Dubrava	200
		Donja Dubrava	126
		Sesvete	343
12.	UKUPNO		8.347

Tijekom migracija, susreću se s mnogobrojnim jezicima, običajima i vjеровanjima drugih naroda, Romi su usvajali elemente sredine u kojoj su duže vrijeme obitali. Vecinsko stanovništvo u pravilu ne poznaje ili nedovoljno poznaje tradiciju, jezik, umjetnost i druge karakteristike Roma.

Obitelj je temeljni element socijalnog ustroja Roma, uz specifičnosti koje proizlaze iz tradicije nastanka plemenske vlasti i zakona.

Istraživanje iz 1982. pokazuje da prosjecno romsko kucanstvo broji 5,6 članova, dok ono iz 1998. govori da relativno najveći broj kucanstava ima 5 ili 6 članova, s izraženim značajnim većim razlikama među pojedinim naseljima. Prema tom obilježju romske se obitelji znatno razlikuju od prosječnog kucanstva u Hrvatskoj, jer je prosjecno hrvatsko domaćinstvo brojilo 3,3 člana u 1981., da bi se smanjilo na 3,1 člana u 1991., a najnoviji podaci iz 1998. godine govore da prosjecno domaćinstvo u Hrvatskoj ima 3 člana.

Romska domaćinstva su pretežno mlada. U već spomenutom istraživanju iz 1998. godine utvrđeno je da su u 50 % anketiranih domaćinstava svi ukucani mladi od 39 godina, dok su domaćinstva s ukucanima starije dobi vrlo rijetka.

Žene su često marginalizirane, prisutna je visoka stopa fertiliteta i tradicionalna podjela uloga u obitelji. Odnos prema ženi nije emancipiran, žene su izložene diskriminaciji što se odražava u odgoju djece i funkcioniranju obitelji. Djeca od 10 do 12 godina pa i mlada sudjeluju u poslovima svojih roditelja i obitelji, što im u velikoj mjeri otežava redovno školovanje.

Rezultati spomenutog istraživanja Državnog zavoda za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži pokazuju da se u romskim obiteljima uglavnom govori romski jezik (78,9%), odnosno neki od dijalekata romskog jezika (romani chiba govori 42,4% ispitanika, ljimba d' bjaš 36,5%), 11% ispitanika govori albanski, u svega 6% obitelji se govori hrvatski, a 4% ispitanika jezik svakodnevne komunikacije u obitelji izricito naziva rumunjskim.

Romi su pripadnici različitih vjeroispovijesti. Prema rezultatima spomenutog istraživanja, 45,5% ispitanika Roma izjasnilo se muslimanima, 31,1% katolicima, 16,9% pravoslavicima, a u skupini ostalih zabilježeno je i nekoliko Jehovinih svjedoka. Kako prema mnogim izvorima Romima vjera nije osobito važna, oni često prihvataju dominantnu religiju sredine u kojoj žive te joj dodaju elemente svojih tradicijskih vjerovanja.

Uvjeti življenja s kojima se suočava veći dio romske populacije u Republici Hrvatskoj, teški su, prvenstveno zbog visoke stope nezaposlenosti, nedovoljnog obuhvata sustavom obrazovanja, neadekvatnih stambenih uvjeta te (ne)uređenosti prostora naseljenih Romima. O materijalnim prilikama Roma najzornije govori podatak spomenutog istraživanja iz 2002. da u 89% ispitanih kucanstava ni jedan član nema stalnih izvora prihoda.

III. USKLAĐENOST PROGRAMA S MEĐUNARODNIM UGOVORIMA NA PODRUCJU LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA

CILJEVI:

- *Ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava Roma*
- *Pracenje medunarodnog sustava zaštite Roma*
- *Pracenje politike prema Romima u drugim zemljama*
- *Sudjelovanje u izgradnji medunarodnog sustava zaštite Roma*
- *Uskladivanje zakonodavstva s propisima Europske unije i dokumentima Vijeća Europe*

III. USKLAĐENOST PROGRAMA S MEĐUNARODNIM DOKUMENTIMA

"Medunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, cine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj snazi su iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na nacin koji su u njima utvrđeni, ili suglasno opcim pravilima medunarodnog prava", propisano je clankom 140. Ustava Republike Hrvatske.

Osim ugovornim obvezama, Hrvatska je medunarodno vezana i ostalim medunarodnopravnim obvezama koje potjecu iz clanstva u medunarodnim organizacijama.

Za ostvarivanje prava Roma osobito su znacajni sljedeci medunarodni ugovori i dokumenti :

A. DOKUMENTI UJEDINJENIH NARODA:

1. Opca deklaracija o ljudskim pravima od 1948. godine
2. Medunarodni pakt o gradanskim i politickim pravima od 1966. godine i Fakultativni protokol uz Medunarodni pakt o gradanskim i politickim pravima od 1966. godine
3. Medunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima od 1966. godine
4. Medunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije od 1965. godine
5. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama od 1979. godine i Fakultativni protokol uz Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama od 1999. godine
6. Konvencija o pravima djeteta od 1989. godine i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji od 2000. godine
7. Deklaracija o pravima pripadnika nacionalnih ili etnickih, vjerskih ili jezicnih manjina od 1992. godine

B. DOKUMENTI VIJECA EUROPE

Vijece Europe veliki dio svojih aktivnosti posvecuje zaštiti ljudskih prava te, osobito, zaštiti manjina. Pravna obveznost tih dokumenata razlicita je s obzirom na to radi li se o ugovornim obvezama koje je Hrvatska izrijekom preuzela ili se radi o obvezama temeljem ovlaštenja tijela Vijece Europe.

Vijeće Europe predstavlja organizaciju čije se aktivnosti protežu na zaštitu ljudskih prava i demokracije, očuvanje i razvoj europskog kulturnog identiteta i rješavanje društvenih problema kao što su zaštita manjina i borba protiv ksenofobije, zaštita okoliša i slično.

Unutar navedenog djelokruga nastao je niz dokumenata koji se, između ostaloga, odnose i na zaštitu Roma, te koji su za Republiku Hrvatsku, kao članicu Vijeća Europe, obvezujući. To su:

1. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (tzv. Europska konvencija o ljudskim pravima) od 1951. godine i dodatni protokoli
2. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina od 1995.
3. Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima od 1992.
4. Preporuke Odbora ministara i drugih tijela Vijeća Europe koje se odnose na posebna pitanja vezana uz Rome:
  - a) Preporuka Odbora ministara Rec(2000) 4 – Nacelne smjernice o obrazovnoj politici glede romske/ciganske djece u Europi od 2000.
  - b) Preporuka Odbora ministara Rec(2001) 17 o poboljšanju gospodarskog položaja i zapošljavanja Roma/Cigana i nomada u Europi od 2001.
5. Preporuka Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) o borbi protiv rasizma i nesnošljivosti protiv Roma /Cigana od 1998.
6. Specifične preporuke Odbora ministara Vijeća Europe i Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti u okviru procesa procjena provedbe obveza koje se odnose na Republiku Hrvatsku:
  - a) Rezolucija Odbora ministara ResCMN(2002) 1 o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina od strane Hrvatske od 2002.
  - b) Drugo izvješće Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) o Hrvatskoj CRI (2001) 34 od 2001.

Osim navedenih potrebno je uvažavati obveze koje proizlaze iz dokumenata drugih međunarodnih organizacija i tijela.

MJERE:

1. **Stalno praćenje ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava Roma i aktivno sudjelovanje u kreiranju međunarodnog sustava zaštite Roma u multilateralnim organizacijama (Organizacija Ujedinjenih naroda, Vijeće Europe, Organizacija za europsku sigurnost i suradnju, Pakt o stabilnosti za jugoistočnu Europu itd.), te izvještavanje o provedbi Nacionalnog programa za Rome u Republici Hrvatskoj.**

Nositelj: Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo za europske integracije
 Odjel za ljudska prava, Ured za ljudska prava, Ured za nacionalne manjine
 Rok: po donošenju Nacionalnog programa
 Sredstva: nema posebnih izdataka

2. Procenje politike prema Romima u drugim, osobito susjednim državama, i prikupljanje podataka s ciljem poboljšanja medunarodne suradnje u zaštiti ljudskih i manjinskih prava Roma.

Nositelj: Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo za europske integracije
 Ured za nacionalne manjine
 Rok: 2004. godina i kontinuirano
 Sredstva: nema posebnih izdataka

3. Koordinacija pripreme nacionalnih izvješća prema medunarodnim konvencijama i paktovima na području ljudskih prava uključujući izvještavanje o ljudskim pravima Roma.

Nositelj: Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo za europske integracije
 Rok: 2004. godina i kontinuirano
 Sredstva: nema posebnih izdataka

4. Procenje procesa uskladivanja zakonodavstva s propisima Europske unije i Vijeca Europe.

Nositelj: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo za europske integracije,
 Ministarstvo vanjskih poslova
 Rok: 2004. godina i kontinuirano
 Sredstva: nema posebnih izdataka

IV. UKLJUCIVANJE ROMA U DRUŠTVENI I POLITICKI ŽIVOT

CILJEVI:

- *Jacanje svijesti o potrebi sudjelovanja u procesima odlucivanja*
- *Veca zastupljenost žena u predstavnickim tijelima i ukljucenost u procese odlucivanja*
- *Stvaranje formalnih pretpostavki za ukljucivanje romskih predstavnika u nadležna tijela državne, podrucne (regionalne) i lokalne samouprave*

IV. UKLJUCIVANJE ROMA U DRUŠTVENI I POLITICKI ŽIVOT

Rome vrlo često i javnost i stručnjaci percipiraju kao marginalnu društvenu skupinu. Njihova marginalnost ima više dimenzija (Šucur, 2000.).

Važeci propisi Republike Hrvatske, posebno Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, iz prosinca 2002. godine, omogućili su i Romima da se kao pripadnici jedne od nacionalnih manjina u Hrvatskoj uključe u proces politickog odlucivanja.

Izbori za vijeća nacionalnih manjina provedeni u svibnju 2003. godine su pokazali visoku osviještenost Roma o potrebi sudjelovanja na izborima. Primjerice, odaziv romskih biraca u opcinama bio je preko 38%, što je veći postotak od odaziva mnogih drugih nacionalnih manjina. U vijeća su izabrani najvećim dijelom muškarci. No, predstoji daljnji rad na uključivanju Roma u proces odlucivanja na višim razinama upravljanja te djelovanje na većoj uključenosti žena u te procese.

CILJ:

Cilj je postići uključenost Roma u proces odlucivanja na svim razinama (lokalna, regionalna, državna) sukladno s vrijednim propisima, te osvijestiti Rome, posebice žene, o mogućnostima i načinu ostvarivanja vlastitih prava.

Očekivani učinak je osnivanje romskih vijeća u županijama, gradovima i opcinama sukladno vrijednim propisima te postizanje srazmjerne zastupljenosti žena u vijećima.

MJERE:

1. Poticanje osnivanja manjinskih romskih vijeća na lokalnoj i regionalnoj razini te osiguranje zastupljenosti Roma u predstavničkim tijelima na tim razinama, kao i ostvarivanje mogućnosti izbora romskog predstavnika u Hrvatskom saboru.

Sukladno s odredbama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina (Narodne novine, broj 155/2002), Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (Narodne novine, broj 45/2003) i Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (Narodne novine, broj 69/2003), omogućeno je osnivanje vijeća nacionalnih manjina i zastupljenost Roma u predstavničkim tijelima na lokalnoj i regionalnoj razini, te mogućnost izbora u Hrvatski sabor posebnih zastupnika nacionalnih manjina. Na taj način se omogućuje Romima sudjelovanje u aktivnostima i u odlucivanju o bitnim pitanjima njihovog življenja.

Nositelj: Vlada RH, županije, gradovi i općine, u kojima Romi žive.
 Rok: tijekom druge polovice 2003. godine
 Sredstva: sukladno s propisima

2. Predlaganje izmjena i dopuna vrijedecih propisa, kako bi se omogućilo sudjelovanje predstavnika Roma u statusu vanjskog suradnika–savjetnika, u postupcima ostvarivanja prava Roma u tijelima lokalne i podrucne (regionalne) samouprave.

U postupcima ostvarivanja prava (stjecanje dokumenata, ostvarivanje zdravstvene i socijalne zaštite, prava iz podrucja zapošljavanja i dr.), ta ce osoba pomagati Romima u prevladavanju jezicne barijere, ispunjavanju obrazaca i sl.

Nositelj: Ministarstvo pravosuda, uprave i lokalne samouprave
 Rok: donošenje propisa do kraja 2004. godine
 Sredstva: bruto placa vanjskog suradnika – savjetnika, od 2005., iz sredstava gradskog proracuna,

3. Osposobljavanje predstavnika Roma, posebice žena i mladih, za sudjelovanje u procesu odlucivanja, ostvarivanju prava i vecoj ukljucenosti u društveni život.

To se namjerava postici:

- organiziranjem tecajeva za predstavnike Roma kojima bi stekli potrebna znanja o rukovodenju, o osnivanju i upravljanju udrugama, o sustavnom povezivanju udruga Roma i predstavnika podrucja naseljenih Romima, i osposobilo žene i mlade za unapredenje položaja žena, upoznavanjem s pravima prema Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Konvenciji o pravima djeteta i drugim medunarodnim standardima,

- organiziranjem tecajeva za osposobljavanje predstavnika vecinskog stanovništva za rad s Romima,

- izdavanjem prigodnih informativnih i promotivnih materijala i drugih pogodnih oblika komunikacije s Romima i izmedu Roma, putem kojih bi se razmatrao tijek i nacin provedbe mjera iz ovog programa na lokalnoj i regionalnoj razini, te nacin sustavnog i ucinkovitog ukljucivanja Roma u njihovu provedbu,

- omogucavanjem sudjelovanja predstavnicima Roma na domacim i medunarodnim seminarima, i drugim skupovima posvecenim bitnim pitanjima za romsku populaciju, poticanjem suradnje Roma iz Hrvatske s predstavnicima Roma iz drugih zemalja te s medunarodnim institucijama i asocijacijama.

Nositelj: Ured za nacionalne manjine
 Rok: tijekom 2004. godine i kontinuirano
 Sredstva: 200.000,00 kuna tijekom 2004. godine, sredstvima udruga, donacijama

4. Provedba istraživanja "Romi u Hrvatskoj: asimilacija ili integracija".

Tijekom 2004. godine zapocet ce provedba spomenutog istraživanja kojem je cilj utvrditi stavove Roma o njihovom odnosu prema vecinskom stanovništvu, stavove vecinskog stanovništva prema Romima, te istražiti samoidentifikaciju Roma, njihov odnos prema vlastitoj kulturi i njenom ocuvanju, svjetonazor, položaj žene u romskoj zajednici i sl.

Bolje poznavanje Roma, njihovih zajednickih osobina i stavova, te medusobnih razlicitosti, stavova prema vecinskom stanovništvu i dr., omogucit ce predlaganje dodatnih mjera Programa.

Nositelj: Ured za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske
Rok: prosinac 2004. godina
Sredstva: 100.000,00 kuna tijekom 2004. godine, iz državnog proračuna, sredstvima udruga, donacijama

V. OCUVANJE TRADICIJSKE KULTURE ROMA

CILJEVI:

- *Izgradnja dvaju romskih centara*
- *Poticanje i pružanje financijske pomoći romskim udrugama za programe iz područja kulturnog amaterizma, kulturnih manifestacija, izdavaštva i informiranja*
- *Organiziranje tecaževa tradicijske romske glazbe i običaja*
- *Organiziranje športskih aktivnosti*
- *Promocija romske kulture i stvaralaštva putem medija*

V. OCUVANJE TRADICIJSKE KULTURE ROMA U HRVATSKOJ

Romi nisu homogena skupina. Medusobne razlicitosti otežavaju im odredivanje vlastitog nacionalnog identiteta i ocuvanje tradicijske kulture. Stoga bi posebnu pozornost trebalo posvetiti izvornoj romskoj kulturi, tradicijskim obicajima, umjetnickom stvaralaštvu i jeziku.

Razlicit jezik kojim Romi govore te razvijena pretežitom usmena književnost, ukazuju na potrebu standardiziranja jezika i pisma, njegovu dosljednu primjenu u knjigama, medijima, tisku, svakodnevnom saobraćanju, a narocito u školi, te potrebu razvijanja izdavačke djelatnosti. Njegovanjem tradicijski prisutne nadarenosti Roma za glazbu i ples te prezentacija njihovog stvaralaštva putem medija može promijeniti stereotipe romske okoline te pridonijeti njihovoj afirmaciji.

Romi su, kao i druge nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, sredstva za njegovanje vlastitog kulturnog stvaralaštva, dijelom ostvarivali iz državnog proračuna. Do 2003. godine programi su se financirali putem Ureda za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske, a o rasporedu sredstava namijenjenih nacionalnim manjinama od 2003. godinu odlucuje Savjet za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske. U Republici Hrvatskoj je registrirano tridesetak romskih udruga.

CILJ:

Stvaranje pretpostavki za organiziranje rada romskih kulturno-umjetnickih društava, ukljucivanje što veceg broja Roma u njihov rad, afirmacija romske kulture i stvaralaštva, stvaranje uvjeta za njihovo ocuvanje i razvijanje; ukljucivanje Roma u aktivnosti medija; tiskanje romskog rjecnika i gramatike, te izgradnja dvaju višenamjenskih romskih centara tijekom narednih pet godina.

MJERE :

1. Izgradnja dvaju romskih višenamjenskih centara.

Izgradit ce se po jedan romski centar u Zagrebu i Cakovcu. U njima ce se održavati razlicite aktivnosti romskih udruga i organizirati rad kulturno-umjetnickih društava, održavati društvene aktivnosti romskog i ostalog stanovništva, aktivnosti usmjerene na osposobljavanje Roma, tecajevi opismenjivanja odraslih, zdravstveno i drugo prosvjecivanje, promocija i zaštita ljudskih i manjinskih prava te druge aktivnosti.

Nositelj: Grad Zagreb i Grad Cakovec, u suradnji s Uredom za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske
 Rok : do kraja 2004. godine,
 Sredstva: Iz sredstava Državnog proračuna za 2002. godinu, Ured za nacionalne manjine doznacio je za ovu namjenu 1.000.000,00 kuna Gradu Zagrebu i 100.000,00 kuna za kulturni centar u Cakovcu.
 Iz državnog proračuna 2.000.000,00 kuna u 2004. godini.
 Ostatak sredstava osigurat ce se u suradnji s gradovima Zagrebom i Cakovcem te donacijama.

2. Stvaranje prostornih uvjeta za djelovanje Roma do izgradnje romskih centara te u drugim sredinama na cijem podrucju žive Romi.

Poticat ce se jedinice lokalne i podrucne (regionalne) samouprave u kojima Romi žive i druge cimbenike da osiguraju uvjete za djelovanje romskih kulturno-umjetnickih društava i drugih oblika djelovanja Roma navedenih u mjeri 1., pri školama, domovima kulture ili drugim institucijama.

Nositelj: Ured za nacionalne manjine, županije, gradovi i općine u kojima Romi žive, romske udruge

Rok : 2004. godina

Sredstva: 200.000,00 kuna Ured za nacionalne manjine, donacije

3. Financiranje programa romskih udruga iz podrucja kulturnog amaterizma, kulturnih manifestacija, izdavaštva i informiranja.

Nastavit ce se financiranje programa romskih udruga iz podrucja kulturnog amaterizma, kulturnih manifestacija, izdavaštva i informiranja. Pritom ce se poticati i djelovanje kulturno-umjetnickih amaterskih društava na svim podrucjima Republike Hrvatske na kojima žive Romi, kako bi se ta društva osposobila i razgranala te u svoj rad ukljucila što više mladih Roma.

Nositelj: Savjet za nacionalne manjine, romske udruge, županije, gradovi i općine u kojima Romi žive, Ured za nacionalne manjine

Rok: svake godine prema usvojenom programu Savjeta za nacionalne manjine

Sredstva: prema raspodjeli Savjeta za nacionalne manjine, donacije

4. Organiziranje tecajeva tradicijske romske glazbe i obicaja. Financijski ce se pomagati održavanje tecajeva tradicijske romske glazbe, plesa i romskih obicaja za mlade Rome, s ciljem njihovog ocuvanja. Tecajeve ce provoditi kulturno-umjetnicka društva Roma.

Nositelj: Ured za nacionalne manjine, županije, gradovi i općine u kojima Romi žive, romske udruge, Ministarstvo kulture, Ministarstvo prosvjete i športa

Rok: 2004. godina i dalje prema usvojenom programu Savjeta za nacionalne manjine

Sredstva: 100.000,00 kuna Ured za nacionalne manjine

5. Organiziranje športskih aktivnosti. U suradnji s romskim udrugama te vec postojećim i novim športskim društvima Roma, organizirat ce se športske aktivnosti za ukljucivanje što veceg broja mladih Roma. Takoder ce se, Rome koji pokažu interes i talent za odredene sportove, ukljuciti u rad športskih klubova.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, županije, gradovi i općine u kojima Romi žive, romske udruge, športska društva

Rok: pocetak programa u 2004. godini

Sredstva: 200.000,00 kuna iz državnog proracuna za 2004. godinu te sredstvima udruga i donacijama

6. Afirmiranje romske kulture, prava i običaja putem medija, te odgojem i obrazovanjem

- uključivanjem u nastavne programe dodatnih sadržaja o kulturi i načinu života Roma, te o njihovim pravima kao nacionalnoj manjini
- programima za stvaranje pozitivne predodžbe o Romima putem medija (plakati, poster, spotovi na TV-u, te prilozi na radiju i u tisku)
- organiziranjem dana kulture Roma (prezentacija filmova, glazbe, književnosti, likovnih djela i sl. s ciljem afirmiranja njihovog kulturnog stvaralaštva

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, Ministarstvo kulture, Ured za nacionalne manjine, kulturne institucije i mediji

Rok: tijekom 2003. godine i dalje kontinuirano

Sredstva: 300.000,00 kuna u 2004. godini

7. Organiziranje seminara za novinare o afirmaciji Roma putem medija.

Organizirat će se najmanje jedan seminar godišnje za novinare u sklopu kojeg će ih se upoznati s:

- pravima pripadnika romske nacionalne manjine
- negativnim učincima stereotipa i predrasuda te načinom afirmacije pozitivnih aspekata i izjednačenog i objektivnog izvješćivanja o Romima u medijima

Nositelj: Ured za nacionalne manjine, udruge novinara, romske udruge

Rok: tijekom 2004. godine

Sredstva: 400.000,00 kuna

8. Osposobljavanje i školovanje Roma za njihovo sudjelovanje i zapošljavanje u medijima.

To se namjerava postići:

- stipendiranjem studenata Roma na studiju novinarstva i drugim studijima
- organiziranjem tečajeva za Rome koji se žele baviti novinarstvom

Nositelj: Ured za nacionalne manjine, u suradnji s Ministarstvom znanosti i tehnologije, fakulteti, službe za zapošljavanje romske udruge, udruge novinara

Rok: tijekom 2004. godine i dalje kontinuirano

Sredstva: u 2004. godini 100.000,00 kuna

9. Organiziranje okruglih stolova o načinu promocije pozitivnih aspekata i izjednačenog izvješćivanja o Romima, s predstavnicima medija i predstavnicima Roma

Nositelj: Ured za nacionalne manjine, Savjet za nacionalne manjine, udruge novinara, elektronički mediji, romske udruge

Rok: tijekom 2004. godine

Sredstva: 100.000,00 za 2004. godinu

10. Provedba istraživanja nezavisnih stručnjaka o Romima u medijima.

Ured za nacionalne manjine inicirat će tijekom 2004. godine provođenje istraživanja nezavisnih stručnjaka ili institucija o Romima u medijima.

Nositelj: Ured za nacionalne manjine, udruge novinara, elektronički mediji, romske udruge
 Rok: tijekom 2004. godine
 Sredstva: 200.000,00 kuna za 2004. godinu

11. Financiranje posebnih emisija na Hrvatskom radiju i televiziji, te na drugim lokalnim medijima, o Romima na romskom jeziku.

U suradnji s Hrvatskom radio-televizijom i drugim lokalnim medijima osigurati dva puta mjesečno emitiranje 20-minutnih emisija za romsku manjinu. Tendencija je osmisliti emisiju koju bi, nakon nužne edukacije, uređivali i pripremali sami Romi.

Nositelj: Ured za nacionalne manjine, HRT, ostali elektronički mediji
 Rok: tijekom 2004. godine
 Sredstva: 1.000.000,00 kuna za 2004. godinu

12. Financiranje romskih listova i časopisa.

Financirat će se romski list otvoren za sve romske udruge u kojem će se objavljivati informacije zanimljive romskoj populaciji u Hrvatskoj, ali i ostalima koji žele bolje upoznati Rome i saznati više o njima. Također će se financirati list za mlade Rome u cijoj će pripremi i oni sudjelovati.

Nositelj: Savjet za nacionalne manjine, romske udruge
 Rok: tijekom 2004. godine i dalje prema odluci Savjeta za nacionalne manjine
 Sredstva: prema odluci Savjeta za nacionalne manjine

VI. STATUSNA PITANJA

CILJEVI:

- *Uklanjanje zakonskih, administrativnih i drugih prepreka u postupcima ostvarivanja statusnih prava Roma*
- *Zapošljavanje osoba koje govore romski jezik u službama koje rješavaju statusna pitanja Roma*
- *Sprječavanje nasilja prema Romima edukacijom i djelovanjem policije*
- *Uspostava sustava besplatne pravne pomoći za Rome*
- *Educiranje službenika za bolje razumijevanje Roma*
- *Poticanje preventivnog djelovanja policije*
- *Sprječavanje svih oblika diskriminacije*

VI. STATUSNA PITANJA

A. Državljanstvo

Dio Roma, iako živi u Republici Hrvatskoj duže vrijeme, nema uređeno hrvatsko državljanstvo.

Buduci da je državljanški status važan uvjet za stjecanje mnogih prava (političkih, građanskih, gospodarskih, socijalnih, kulturnih i drugih), neophodno je hitno rješavanje tog pitanja.

Do problema u ostvarivanju hrvatskog državljanstva dolazi iz više razloga.

Pripadnici romske nacionalne manjine u najvećem broju slučajeva ne izvršavaju zakonsku obvezu prijave boravka u Republici Hrvatskoj, pa ne ispunjavaju sve zakonske pretpostavke za stjecanje hrvatskog državljanstva. Isprave kojima pripadnici romske nacionalne manjine dokazuju svoj identitet često su nedostatne. Zahtjev stoga sadrži formalne nedostatke koji sprječavaju postupanje po njemu. Kako Romi uglavnom ne prijavljuju činjenicu rođenja djeteta nadležnim tijelima, djeca ne posjeduju izvode iz matice rođenih. Osim toga postupke za stjecanje hrvatskog državljanstva maloljetne djece u dijelu slučajeva pokreću osobe koje nisu za to legitimirane zbog toga što se pojavljuju kao zakonski zastupnici djece rođene izvan braka, iako prethodno nije proveden postupak priznanja, odnosno utvrđivanja njihovog ocinstva. Nadalje, jedan dio pripadnika romske nacionalne manjine nikada nije podnio zahtjeve za izdavanje isprava o identitetu ili pak posjeduje isprave o identitetu bivše države iz kojih nije razvidan njihov državljanški status, a na temelju raspoloživih podataka isti nije moguće nesumnjivo utvrditi.

Ovo se posebno odnosi na osobe koje borave u inozemstvu i koje su državljani jedne od republika bivše SFRJ, a u određenom vremenskom razdoblju imale su prebivalište u Republici Hrvatskoj.

CILJ:

Cilj je potaknuti Rome na podnošenje prijave, odnosno odjave boravišta i prebivališta, te promjene adrese stana u mjestu boravišta, odnosno prebivališta, kako bi im bilo olakšano ispunjavanje zakonskih pretpostavki za stjecanje hrvatskog državljanstva.

Ovim mjerama ujedno se žele otkloniti administrativne prepreke koje mogu dovesti do nekog od oblika diskriminacije Roma u postupku stjecanja hrvatskog državljanstva, te time olakšati romskoj populaciji ostvarivanje statusnih pitanja.

MJERE:

1. Osnivanje mobilnih timova sastavljenih od predstavnika nadležnih ministarstava, ureda državne uprave, centra za socijalnu skrb, romskih nevladinih udruga i predstavnika Roma koji će u području naseljenom Romima utvrditi stanje u pojedinačnim slučajevima i uputiti stanovnike tog područja o načinu rješavanja statusnih pitanja, posebice prijave boravka i stjecanja hrvatskog državljanstva.

Mobilni timovi ce biti educirani za provedbu ove mjere.

Putem sredstava javnog priopćavanja, osobito na lokalnoj razini (lokalni radio i novine) i romskih udruga, obavijestit ce se Rome nastanjene na pojedinom podrucju o datumu boravka i djelovanja mobilnih timova na tom podrucju, kao i o drugim detaljima u svezi s provedbom ove mjere.

U rad tima ce se po potrebi ukljucivati poznavatelje romskih jezika koji ce pružati pomoc Romima u obavljanja radnji u postupku rješavanju statusnih pitanja.

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova, u suradnji s Ministarstvom pravosuda, uprave i lokalne samouprave, nevladinim udrugama, predstavnicima Roma i tijelima lokalne samouprave.
 Rok: Osnivanje mobilnih timova - svibanj 2004. godine;
 Edukacija timova - lipanj 2004. godine;
 Provedba mjere – do kraja 2004. godine.
 Sredstva: 100.000,00 kuna u 2004. godini

2. Propisivanje postupka stjecanja hrvatskoga državljanstva imajući u vidu teškoće na koje upozoravaju Romi u ostvarivanju njihovog statusa u Republici Hrvatskoj te konzultiranje romskih udruga o obicajnim pravima Roma.

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova u suradnji s Ministarstvom pravosuda, uprave i lokalne samouprave
 Rok: tijekom 2004. godine
 Sredstva: nisu potrebna

3. Upoznavanje službenika koji rade na predmetima rješavanja statusnih pitanja Roma, s obicajima i ponašanjem Roma kako bi se spriječio svaki oblik njihove diskriminacije.

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova u suradnji s Ministarstvom pravosuda, uprave i lokalne samouprave
 Rok: 2003. godina
 Sredstva: nisu potrebna

4. Pripremanje i tiskanje brošure na romskim jezicima s informacijama o pravima stranaca, stjecanju hrvatskog državljanstva, o prijavi, odnosno odjavi prebivališta, o osobnoj iskaznici, ostvarivanju zdravstvene zaštite, pretpostavkama reguliranja osobnog statusa, kao i obvezi da se to riješi, ostvarivanju prava socijalne skrbi te druge za Rome važne informacije.

Nositelj: Ured za nacionalne manjine u suradnji s ministarstvima nadležnim za pojedina pitanja te predstavnicima romskih udruga
 Rok: tijekom 2004. godine
 Sredstva: 100.000,00 kuna u 2004. godini.

5. Zapošljavanje osobe koja poznaje romski jezik u službama u kojima se zaprimaju zahtjevi Roma za uređenje statusnih pitanja u upravnim postupcima.

Time će se Romima koji ne poznaju dovoljno hrvatski jezik olakšati svladavanje jezičnih i administrativnih zapreka te im omogućiti pravilno podnošenje zahtjeva.

Nositelj:	Ministarstvo unutarnjih poslova
Rok :	2004. godina i kontinuirano
Sredstva:	80.000,00 kuna u 2004. godini

B. Sprječavanje nasilnickog ponašanja prema Romima djelovanjem policije

U posljednje vrijeme u medijima se nerijetko izvještava o pojedinačnim napadima na Rome, što se zatim spominje u izvještima međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava. Kako istrage nadležnih tijela najčešće pokazuju da se ne radi o rasističkim napadima, a često niti o napadima većinskog stanovništva na Rome, pravodobnim i objektivnim informiranjem, sustavnim istraživanjem i pracenjem takvih slučajeva izbjeglo bi se stvaranje dojma o ugroženosti pojedinih skupina građana, a prevencija svih oblika nasilnickog ponašanja omogućila bi miran i siguran život Roma i drugih građana Hrvatske.

U Republici Hrvatskoj nisu zabilježena sustavna rasno motivirana nasilja nad Romima, nego se pretežito radilo o verbalnom nasilnickom ponašanju mladih osoba, često pod utjecajem alkohola. Također su zapažena nasilnicka ponašanja i među samim Romima.

Međutim, za sustavnu borbu protiv bilo kojeg oblika nasilja prema stanovništvu, pa tako i Romima, potreban je sustavni rad na otkrivanju i suzbijanju te vrste kriminala što, između ostalog, uključuje pracenje broja takvih incidenata, te prikupljanje informacija o pociniteljima, žrtvama i područjima na kojima se takvi incidenti događaju.

Policijski službenici u ophodnji imaju velike mogućnosti za provođenje proaktivnih i preventivnih mjera suzbijanja nasilja na lokalnoj razini. Oni također mogu pružiti potporu i pomoć žrtvama rasno motiviranog nasilja, nadzirati ponašanje njegovih pocinitelja, potencijalnih pocinitelja i njihovih skupina, te sudjelovati u svakom drugom obliku preventivnog rada.

Iskustvo viktimizacije rasno motiviranim nasiljem može utjecati na ponašanje Roma, njihovo razmišljanje, osjećanje te djelovanje u društvenoj zajednici. Nije rijetkost da se pripadnici manjinskih skupina u strahu od nasilja nad vlastitim životom i tijelom, nezadovoljni zaštitom koju im društvo pruža, sami organiziraju, što nerijetko predstavlja zacetak novog nasilja.

CILJ:

Jacati preventivno djelovanje, radi sprječavanja nasilnickog ponašanja i rasno motiviranog nasilja prema Romima, odnosno njihovo suzbijanje u samom zacetku. Mjere se provode u suradnji s romskom zajednicom. Očekivani učinak je smanjivanje nasilnickog ponašanja i rasno motiviranog nasilja.

MJERE:**1. Postizanje veće učinkovitosti policije u otkrivanju i sprječavanju nasilja nad Romima i nasilja u romskim zajednicama.**

Analizirat će se i istražiti incidenti koji su se već dogodili, promatrajući svaki slučaj zasebno, te skupinu srodnih slučajeva kao pojavu, kako bi se utvrdili obrasci nasilja te strategija za njegovo sprječavanje. Ojcat će se suradnja policije s romskom zajednicom na lokalnoj razini, snimiti odnos policije i Roma te uvažiti potrebe, interese i prijedloge romske zajednice u svezi s tim postupcima. Evaluirati učinke primijenjenih mjera te sukladno s tim dalje primjenjivati postojeće ili nove metode sprječavanja rasno motiviranog nasilja.

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova u suradnji s pripadnicima romske zajednice
 Rok: 2003. godina i kontinuirano
 Sredstva: utvrdit će se naknadno

2. Poticanje Roma na prijavljivanje rasnog i drugih oblika nasilja protiv njih, te evidentiranje i statističko praćenje broja takvih incidenata.

Putem sredstava javnog priopćavanja i na druge načine djelovati na građane, posebice na Rome da kao žrtve ili kao svjedoci rasno motiviranog nasilja nad Romima, prijavljuju policiji takve slučajeve, s ciljem poboljšanja kvalitete policijske reakcije na prijave građana o rasnim incidentima. Policija će statistički pratiti narav i opseg nasilja drugih nad Romima i među pripadnicima romske zajednice, te o tomu jednom godišnje izvijestiti Ured za nacionalne manjine.

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova i Ured za nacionalne manjine u suradnji s romskom zajednicom.
 Rok: kontinuirano
 Sredstva: utvrdit će se naknadno

3. Povećanje broja policijskih službenika u sklopu akcije Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske "policija u zajednici", u onim lokalnim sredinama u kojima je veći rizik od pojave rasnog ili drugih oblika kriminala, te dodatno stručno usavršavati policijske službenike uključene u taj projekt. Posebnu pozornost posvetiti osposobljavanju policijskih službenika u vezi s potrebama manjinskih skupina, a posebice romske zajednice, te s njihovim pravima i potrebama. U sklopu tih mjera održavat će se zajednički sastanci predstavnika policije na područjima naseljenim Romima, s ciljem rješavanja problema koji se javljaju u postupanju policije.

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova, romske udruge
 Rok za sve: kontinuirano
 Sredstva: utvrdit će se naknadno

VII. SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE I PRAVNA POMOC

CILJEVI:

- *Pracenje pojava diskriminacije i predlaganje mjera za njihovo suzbijanje*
- *Pružanje pravne pomoci Romima u ostvarivanju razlicitih prava*

VII. SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE I PRAVNA POMOC

Republika Hrvatska je Kaznenim zakonom sankcionirala kazneno djelo svakog oblika diskriminacije. To znaci da je kaznenim djelom kvalificirano pravljenje razlike izmedu pojedinaca i skupina prema rasi, boji kože, vjeri ili etnickoj pripadnosti, te na temelju toga davanje prednosti ili uskracivanja prava nekoj skupini. Radi se o kaznenom djelu koje se goni po službenoj dužnosti, a za pokretanje postupka ovlašteno je državno odvjetništvo. Kod ovog kaznenog djela potrebno je dokazati namjeru diskriminacije. Stoga je slucajeve fizickih napada na Rome (a i ostale gradane) vrlo teško sankcionirati po ovoj osnovi. Kod kaznenih djela fizickog napada kod kojih ne postoji neposredna povezanost pocinitelja i žrtve, vrlo je teško, a ponekad i nemoguće, utvrditi pocinitelje takvog djela, te izostaje njihovo sankcioniranje.

Kontinuiranim, sustavnim pracenjem stanja ostvaruje se mogućnost pravodobnog prepoznavanja diskriminacijskog ponašanja i poduzimanje mjera za otklanjanjem pojava diskriminacije te daljnju dogradnju zakonodavstva u pravcu uspostave učinkovite zaštite gradana od diskriminacije.

Jedan od izrazitih problema kod ostvarivanja razlicitih prava je nedovoljna educiranost gradana, što je posebno izraženo kod romske populacije. Problem je dodatno složen zbog nepostojanja službe besplatne pravne pomoci koja bi omogućila lakše ostvarivanje prava pred državnim i sudbenim tijelima, kao i pred tijelima jedinica lokalne i podrucne (regionalne) samouprave, odnosno pred pravnim osobama koje imaju javne ovlasti. Ovaj problem posebno pogada romsku populaciju kako zbog niske razine obrazovanja, tako i zbog kulturoloških razloga. Stoga je potrebno poduzeti dugorocne mjere za trajno uređivanje ovog pitanja, te određene ad hoc mjere kojima ce se uspostaviti privremeni oblici pomoci u ostvarivanju pojedinih prava.

Pored toga, Romi koji trebaju ostvariti pojedina prava izloženi su nadripisarstvu pojedinih osoba iz svoje sredine koje ne prijavljuju zbog teškoca u komunikaciji s tijelima državne uprave.

CILJ:

Tijekom tri godine osigurati pružanje za Rome besplatne pravne pomoci u okviru cjelovite službe pravne pomoci neovisne od sudbene vlasti, odnosno od tijela državne uprave ili tijela lokalne i podrucne (regionalne) samouprave.

MJERE:

1. Pracenje pojave diskriminacije Roma i poduzimanje mjera za njihovo uklanjanje i sankcioniranje pocinitelja takvih pojava. Pracenje primjene zakonskih rješenja usmjerenih na suzbijanje diskriminacije i po potrebi predlaganje odgovarajuće izmjene zakona u cilju njihove veće učinkovitosti.

Nositelj: Ministarstvo pravosuda, uprave i lokalne samouprave, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ured za ljudska prava, nevladine druge,
 Rok: 2004. i 2005. godine
 Sredstva: nisu potrebna

2. Organiziranje pružanja pravne pomoći za Rome u postupcima ostvarivanja Ustavom i zakonima zajamčenih prava, putem odvjetnika u županijama u kojima Romi žive. Navedeno je potrebno organizirati do zakonske uspostave službe pravne pomoći.

Provedbu mjere organizirat će i pratiti Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, a sredstva za njeno provođenje planirat će Ured za nacionalne manjine.

Nositelj: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave, Hrvatska odvjetnička komora, uredi državne uprave, Ured za nacionalne manjine
 Rok: lipanj 2004.
 Sredstva: 200.000,00 kuna tijekom 2004. godine

3. Zakonsko uređenje organiziranja rada i financiranja sustava pravne pomoći.

Nositelj: Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave
 Rok: tri godine
 Sredstva: nisu potrebna

4. Suzbijanje eventualne diskriminacije policije prema Romima.

Svaka diskriminacija prema pripadnicima nacionalnih manjina, a posebice Romima, (bez obzira na to manifestira li se na individualnoj, kulturološkoj ili institucionalnoj razini), unutar policijske službe mora biti prepoznata i suzbijana od strane disciplinskih tijela Ministarstva unutarnjih poslova.

Nositelj: Ministarstvo unutarnjih poslova
 Rok: kontinuirano
 Sredstva: nisu potrebna

VIII. ODGOJ I OBRAZOVANJE

CILJEVI:

- *Uključivanje romske djece u programe predškolskog odgoja, odnosno u programe pripreme za polazak u školu*
- *Uključivanje djece školskih obveznika u redovno obrazovanje i poticanje za završetak obrazovanja do granica vlastitih mogućnosti*
- *Uključivanje mladeži i odraslih u nastavak obrazovnog procesa u skladu s principom cjeloživotnog učenja*
- *Uključivanje odraslih Roma u projekt «Hrvatska pismenosti: Put do željene budućnosti»*
- *Stipendiranje polaznika srednje škole i fakulteta*
- *Tiskanje romskog rječnika i drugih publikacija na romskom jeziku*
- *Edukacija učitelja i suradnika- pomagaca*

VIII. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Pravo na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina, Romi i pripadnici nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj ostvaruju u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina te Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

Prema spomenutim propisima i temeljem njih prihvacenih programa obrazovanja Romi se kao i pripadnici drugih nacionalnih manjina mogu odgajati i obrazovati na materinjem jeziku od predškolske dobi, ako to žele. Danas pripadnici romske nacionalne manjine nisu sustavno uključeni ni u jedan model školovanja na svom jeziku, jer to do sada nisu tražili, već su uključeni u redovni odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske na hrvatskom jeziku.

Romska djeca moraju biti ravnopravno uključena u sve odgojno-obrazovne ustanove, čime bi stekla jednake mogućnosti za kvalitetno školovanje do granica vlastitih mogućnosti kao i sva ostala djeca.

Međutim, zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika, socijalno i materijalno deprivirane sredine iz koje dolaze i niza drugih razloga romska djeca koja ispunjavaju propisane uvjete (dob, tjelesne i duševne sposobnosti i dr.) nisu sva uključena u odgojno-obrazovni sustav. Ministarstvo prosvjete i športa ne raspolaže točnim brojem Roma koji bi trebali biti uključeni u određenu razinu odgojno-obrazovnog sustava. U 2002./2003. školskoj godini u odgojno-obrazovni sustav je uključeno oko 1.900 romske djece i učenika, a procjenjuje se da oko jedne trećine romske djece nikad nije bilo uključeno ni u jedan oblik odgoja i obrazovanja.

Ocjenjujući odgoj i obrazovanje Roma među najvažnijim čimbenicima za promjenu i poboljšanje njihovog položaja u društvu, posljednjih nekoliko godina nadležna državna tijela, lokalna zajednica, romske i ostale udruge čine napore na većem obuhvatu i uključivanju romske djece u programe predškolskog odgoja te obrazovanja. No, to je zbog dugogodišnje nedovoljne brige društva i marginaliziranog položaja Roma u mnogim segmentima življenja, tek početak dugotrajnog procesa koji traži osmišljavanje i primjenu mjera koje će romskoj djeci omogućiti jednake uvjete za sudjelovanje u svim odgojno-obrazovnim ustanovama i kvalitetno školovanje.

CILJ:

Temeljni cilj odgoja i obrazovanja romske djece u Hrvatskoj je osiguranje jednakih šansi, nediskriminacija, desegregacija, suzbijanje društvene marginaliziranosti, poticanje društvene integracije Roma uz poštivanje prava manjina i prava na jednakost i sl.

Provedba odgoja i obrazovanja na nacionalnoj razini, postupno uključivanje sve romske djece predškolske dobi u program pripreme za polazak u osnovnu školu, uključivanje sve romske djece u osnovno obrazovanje te poticanje srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja, uključivanje odraslih Roma u programe opismenjivanja i stjecanja zanimanja.

MJERE:**A. Predškolski odgoj**

Radi pripreme romske djece za polazak u školu, važno je što veći broj djece predškolske dobi uključiti u programe predškole. Stoga je Ministarstvo prosvjete i športa, verificiralo više vrsta predškolskih programa u koje su uključena romska djeca. Osim uključivanja u redovni vrtić s ostalom djecom, verificirani su i: program istovrstan redovnom vrtiću za romsku djecu, kraći programi u trajanju od tri sata dnevno, programi kojima su obuhvaćena romska djeca godinu dana prije polaska u školu i sl. Te programe provode dječji vrtići, romski dječji vrtići, osnovne škole, romske i ostale udruge.

1. Poticanje uključivanja što većeg broja romske djece u redovne programe dječjeg vrtića s ostalom djecom. Romsku djecu koja do pete godine života nisu bila uključena u dječji vrtić uključiti u program predškole, kojem je svrha razvoj svih potencijala i sposobnosti primjereno dobi, te time povećanje njihove mogućnosti za uspjeh i napredovanje u redovnom sustavu obrazovanja.

Okosnica toga programa je učenje hrvatskog jezika, razvijanje higijenskih i radnih navika, društvenosti, suosjećajnosti, samokontrole, usvajanje prihvaćenih obrazaca ponašanja, te sve druge aktivnosti kojima se potiče svestrani razvoj duševne i tjelesne osobnosti svakog djeteta.

Program predškole bi se organizirao tijekom pedagoške godine, u trajanju od tri sata dnevno.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, romske i druge udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 1.600.000,00 kuna u 2004. godini

2. Ispitivanje govorno-jezičnog i psihofizičkog statusa romske djece prije uključivanja u program predškole.

U tu svrhu osnovati mobilni stručni tim kojeg čine pedagog, psiholog, defektolog, socijalni radnik i liječnik, koji će obaviti spomenuto ispitivanje, predložiti individualne programe vježbi te ustrojavanje dječjih skupina ovisno o postignutim rezultatima. S romskom djecom će se raditi pojačano na intelektualnom, emocionalnom, govornom, psihomotoričkom razvojnom planu i provoditi ciljane kompenzacijske, interventne i druge programe predškolskog odgoja. S malom skupinom će raditi jedan odgojitelj djece predškolske dobi i jedan Rom-pomoćnik odgojitelja.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, romske i ostale udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 100.000,00 kuna za 2004. godinu

3. Osiguranje jednog besplatnog obroka djeci uključenom u program predškole, a u slučaju potrebe i prijevoza.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, romske i ostale udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 500.000,00 kuna u 2004. godini

4. Organiziranje dodatne izobrazbe odgojitelja za rad s djecom iz socijalno i ekonomski depriviranih sredina i Roma pomoćnika odgojitelja sa završenom srednjom školom, radi pomoći odgojitelju u razumijevanju romskog jezika.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, romske i ostale udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 300.000,00 kuna u 2004. godini

5. Održavanje mjesečnih tematskih predavanja za roditelje u naseljima nastanjenim Romima, s naglaskom na psihosocijalnu pomoć.

Navedena predavanja održat će jednom mjesečno mobilni stručni tim u sastavu pedagog, psiholog, defektolog, socijalni radnik i liječnik, a odgojitelj djeteta i njegov pomoćnik organizirat će tjedne sastanke s roditeljima djece predškolske dobi vezano uz teme roditeljstva i odgoja djece.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, ustanova koja provodi program predškole, romske i ostale udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 100.000,00 kuna godišnje

6. Vrednovanje rada i provedbe programa predškole te ovisno o postignutim rezultatima predlaganje i poduzimanje primjerenih mjera.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: nisu potrebna

B. Osnovnoškolsko obrazovanje

Osnovna škola obvezatna je za svu djecu koja su do 31. ožujka tekuće godine navršila šest godina. Ustavom Republike Hrvatske i zakonskim odredbama zajamčeno je svoj djeci pravo na osnovno i obvezno školovanje u dobi od 7. do 15. godine.

U osnovnu školu uključeno je u školskoj godini 2002/2003. oko 1500 romskih učenika, u oko 30 škola.

Buduci da je najveći problem pri uključivanju romske djece u osnovnu školu nepoznavanje hrvatskog jezika, a Romi u Republici Hrvatskoj ne govore jedinstveni romski jezik, koji bi mogli naučiti učitelji, u škole se kao pomoć učitelju razredne nastave uvode suradnici-pomagaci koji poznaju romski jezik kojim govore romska djeca u toj školi. Suradnici-pomagaci rade sa skupinama učenika romske nacionalne manjine, od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, radi pružanja pomoći učenicima u procesu socijalizacije i svladavanja redovitog nastavnog plana i programa.

Suradnici-pomagaci u pravilu su stanovnici naselja ili dobro znaju naselje iz kojeg su učenici s kojima rade, imaju najmanje srednju stručnu spremu te, uz dobro znanje hrvatskog jezika, znaju i romski jezik sredine iz koje su učenici.

Unatoč velikim naporima koji se posljednjih nekoliko godina ulažu u uključivanje romske djece u redovno obrazovanje problemi su još uvijek golemi. Romi inzistiraju na uključenost djece u razrede zajedno s drugom djecom što ponekad roditelji te djece teško prihvaćaju, prvenstveno zbog manjkavosti u predznanju romske djece.

1. Ustrojavanje razrednih odjela i/ili skupina primjerena predznanju romske djece.

Za romsku djecu koja nisu bila uključena u program predškole i/ili ne poznaju dovoljno hrvatski jezik ustrojiti će se posebni razredni odjel ili posebna skupina u prvom razredu osnovne škole. Ministarstvo prosvjete i športa i nadležna osnovna škola izraditi će nastavni plan i program te organizaciju njegove provedbe prilagodbu konkretnim okolnostima (broju romske djece, njihovom znanju, prostornim, kadrovskim i drugim mogućnostima škole i sl.).

Za romsku djecu koja su bila uključena u program predškole i/ili dobro poznaju hrvatski jezik ustrojavaju se mješoviti razredi.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, škola koju dijete pohada
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: nisu potrebna

2. Organiziranje produženog boravka i drugih oblika dopunske nastave za romsku djecu kojoj je to potrebno. Svrha produženog boravka i dopunske nastave je osiguranje prostornih i drugih uvjeta za pisanje domaćih zadataka i učenje romskoj djeci koja nemaju primjerene uvjete u vlastitom domu te pružanje pomoći radi njihovog boljeg napredovanja, usvajanja hrvatskog jezika i svladavanja nastavnog gradiva.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, škola koju dijete pohada
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 50.000,00 kuna u 2004. godini

3. Poticanje uključivanja romske djece u slobodne izvannastavne aktivnosti (npr. športske aktivnosti, amaterska školska i vanškolska društva i sl.) te poticanje, procjene i razvijanje darovitosti kod djece za koju se to ocijeni korisnim. Osposobljavanje romskih učenika u izvannastavnim programima za korištenje novih informacijskih tehnologija.

Nositelj: Škola koju dijete pohada, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, nevladine udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 30.000,00 kuna u 2004. godini

4. Osiguranje prehrane u školi tijekom nastave i produženog boravka za romsku djecu slabijeg imovnog stanja

Nositelj: Škola koju dijete pohada, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 150.000,00 kuna u 2004. godini

5. Organiziranje slobodnih aktivnosti u osnovnim školama za romsku djecu koja žele njegovati romsku kulturu, običaje i tradiciju.

Nositelj: Škola koju dijete pohada u suradnji s nevladinim udrugama i sportskim klubovima, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 50.000,00 kuna u 2004. godini

6. Motiviranje i ponovno uključivanje u osnovno obrazovanje romske djece koja su iz nekog razloga napustila osnovno školovanje, a Rome koji su stariji od 15 godina, a nisu završili osnovnu školu ili su nepismeni, uključiti u program Vlade Republike Hrvatske "Za Hrvatsku pismenosti: Put do poželjne budućnosti", namijenjen opismenivanju odraslih osoba i stjecanju zanimanja.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, puka otvorena učilišta, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 600.000,00 kuna u 2004. godini

7. Tiskanje slikovnog romsko-hrvatskog rječnika za djecu. Izrada slikovnica ili prijevoda slikovnica na romskom jeziku. Izrada udžbenika i rječnika, didaktičkih sredstava i radnih materijala koji bi olakšali ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom i olakšali usvajanje jezične grade.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, ustanova koja provodi program predškole, romske i ne-romske udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 300.000,00 kuna

C. Srednjoškolsko obrazovanje

Broj Roma koji polaze u srednje škole je nezadovoljavajući. U školskoj godini 2002./2003. srednju školu je pohađalo svega oko 200 učenika.

S ciljem povećanja broja romskih učenika u srednjim školama, Ministarstvo prosvjete i športa provodi program stipendiranja. Financira se smještaj učenika u učenickom domu te dodjeljuju pojedinačne stipendije. U školskoj godini 2002./2003. stipendiju prima 20 učenika u učenickom domu u Čakovcu, te devet učenika u drugim srednjim školama u Zagrebu, Bjelovaru i Čakovcu.

1. Poticanje upisa romskih učenika u srednje škole organiziranjem pripreme za upis te pomoći u učenju i svladavanju gradiva.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, škole, romske i druge udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 50.000,00 kuna u 2004. godini

2. Stipendiranje romskih učenika kojima je to potrebno.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 300.000,00 kuna u 2004. godini

3. Financiranje smještaja romskih učenika kojima je to potrebno u učenicke domove.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, škole, romske i druge udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 300.000,00 kuna u 2004. godini

D. Visokoškolsko obrazovanje

Iako nema podataka o broju studenata - Roma, s obzirom na vrlo mali broj njih koji završavaju srednju školu, može se pretpostaviti da je broj studenata Roma neznatan.

1. Poticanje romskih učenika na stjecanje višeg i visokog obrazovanja te organiziranje i financiranje pripreme za polaganje prijemnih ispita.

Nositelj: Ministarstvo znanosti i tehnologije, sveučilišta, veleučilišta i visoke škole
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 100.000,00 kuna u 2004. godini

2. Priznavanje dodatnih bodova Romima studentima za socijalno-ekonomske uvjete u kojima žive, za smještaj u studentski dom.

Nositelj: Ministarstvo znanosti i tehnologije, studentski centri
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: nisu potrebna

3. Stipendiranje romskih studenata kojima je to potrebno.

Nositelj: Ministarstvo znanosti i tehnologije, sveučilišta, veleučilišta i visoke škole, nevladine udruge
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: 200.000,00 kuna godišnje

4. Uvođenje predmeta romskog jezika i kulture kao izbornog predmeta na učiteljskoj akademiji i drugim visokoškolskim institucijama.

Nositelj: Ministarstvo znanosti i tehnologije, sveučilišta, veleučilišta i visoke škole
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: utvrdit će se naknadno

D. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava

Na svim razinama odgoja i obrazovanja potrebno je učiti Rome i ostale o ljudskim pravima. Programi trebaju biti prilagođeni dobi učenika te sadržavati upoznavanje s ljudskim pravima, pravima nacionalnih manjina, toleranciji i dr.

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava predstavlja nerazdvojni dio lokalnih, nacionalnih i globalnih strategija kojima se nastoji osigurati učinkovit razvoj pojedinca, naroda ali i svijeta u cjelini. Obrazovanje za ljudska prava predstavlja učinkovito sredstvo u rješavanju ozbiljnih kriza suvremenog svijeta.

Programom trebaju biti obuhvaćena i romska i većinska populacija.

1. Organiziranje učenja o ljudskim pravima u svim odgojno obrazovnim ustanovama.

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa, Savjet za obrazovanje za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava, Ministarstvo znanosti i tehnologije, nevladine udruge, ustanove
 Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: nisu potrebna

IX. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

CILJEVI:

- *Zdravstveni odgoj i prosvjecivanje Roma*
- *Provedba anketiranja u vezi sa zdravljem Roma*
- *Obuhvacanje veceg broja romske djece cijepljenjem*
- *Poboljšanje uvjeta rada patronažne skrbi romske populacije*
- *Borba protiv alkoholizma, pušenja duhana i drugih ovisnosti*
- *Pracenje ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu svih Roma o posebice djece i žena*

IX. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Romi koji imaju građanski status u Republici Hrvatskoj ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu s odredbama Zakona o zdravstvenoj zaštiti i Zakona o zdravstvenom osiguranju, na isti način i pod istim uvjetima kao i svi drugi građani Republike Hrvatske. Za one Rome koji nemaju regulirano državljanstvo uvjeti i način ostvarivanja zdravstvene zaštite utvrđeni su Zakonom o zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj. Zbog visoke stope nezaposlenosti, vrlo mali broj radno sposobnih Roma je aktivno osiguran. Preko županija određeni broj zdravstveno neosiguranih Roma ostvaruje zdravstvenu zaštitu na teret proračunskih sredstava, sukladno s odredbama Zakona o zdravstvenom osiguranju temeljem *Pravilnika o mjerilima i postupku za utvrđivanje nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatak sredstava za uzdržavanje za osobe s prebivalištem u RH kojima se zdravstvena zaštita ne osigurava po drugoj osnovi.*

Tocne podatke o zdravstvenom stanju i zdravstvenoj zaštiti Roma nije bilo moguće utvrditi, budući da se zdravstveni i drugi podaci vezani uz zdravstveni sustav kao i za druge sustave ne vode po nacionalnoj pripadnosti pucanstva. Tako ni Hrvatski zavod za javno zdravstvo, niti Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, ne prikupljaju i ne obrađuju zdravstveno statističke podatke po nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, odnosno ne raspoložu podacima o zdravstvenoj zaštiti Roma.

Javnozdravstvenu djelatnost, koja obuhvaća epidemiologiju, mikrobiologiju, imunizaciju, socijalnu medicinu i zdravstvenu statistiku, zdravstveno prosvjećivanje s promicanjem zdravlja i prevencije bolesti, školsku medicinu, prevenciju ovisnosti, sanitaciju, zdravstvenu ekologiju i toksikologiju, u Republici Hrvatskoj obavljaju Hrvatski zavod za javno zdravstvo i županijski zavodi za javno zdravstvo. Hrvatski zavod za javno zdravstvo koordinira, stručno usmjerava i nadzire rad županijskih zavoda za javno zdravstvo.

Uvažavajući kulturne, jezične i socijalne specifičnosti romske nacionalne manjine, koje utječu na njihovo korištenje zdravstvene službe, kontinuirano se pristupa aktivnoj prevenciji bolesti u romskoj populaciji prema zdravstvenim prioritetima i mogućnostima. Županije kao jedinice područne (regionalne) samouprave putem svojih zavoda za javno zdravstvo, uz suradnju sanitarne inspekcije i jedinica lokalne samouprave, poduzimaju mnogobrojne mjere za poboljšanje kvalitete života i zdravstvene zaštite romske populacije, a posebno djece. Županijski zavodi za javno zdravstvo su zdravstvene ustanove koje na području županije obavljaju javno-zdravstvenu djelatnost, a ona obuhvaća epidemiologiju karantenskih i drugih zaraznih bolesti, epidemiologiju masovnih nezaraznih bolesti, osiguranje zdravstveno ispravne vode, namirnica i zraka, imunizaciju, sanitaciju, zdravstvenu statistiku i zdravstveno prosvjećivanje. Budući da mnoga romska naselja nisu urbanizirana, odnosno nemaju riješenu komunalnu infrastrukturu (vodoopskrbu, uklanjanje otpadnih materijala, higijenu stanovanja, deratizaciju i drugo), često se obavlja obvezatna preventivna dezinfekcija, dezinfekcija i deratizacija, uklanjanje otpada, nadzor nad vodoopskrbom i drugim uvjetima boravka, epidemiološki nadzor te ostale aktivnosti.

Cijepljenje je zakonska obveza kojoj podliježu svi hrvatski građani i osobe koje nemaju hrvatsko državljanstvo, a nalaze se na teritoriju Republike Hrvatske, bez obzira na to jesu li zdravstveno osigurane ili nisu. Pravo i dužnost na cijepljenje na optimalan način ostvaruje se putem izabranog liječnika (specijaliste pedijatra, specijaliste opće/obiteljske medicine) čime se postiže da osiguranik dobije predviđena cijepljenja u optimalnim vremenskim razmacima i uz najmanje opterećenje zdravstvenog sustava. Međutim, u mnogim

je županijama s većim brojem romske populacije uočen problem neodazivanja roditelja romske zajednice na obvezno cijepljenje djece. Zakonom su predviđene kaznene mjere za roditelje, staratelje ili skrbnike koji ne dovedu djecu na predviđena cijepljenja. Dakako, uvažavajući specifičnosti romske populacije, razumljivo je da se neće postići pozitivni efekti ako se primijene samo zakonom predviđene kaznene mjere. Zbog toga zavodi za javno zdravstvo periodično provjeravaju cjepni status romske djece i po potrebi provode dopunska cijepljenja. Primjer takve kampanje je bio zahtjev Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u proljeće 2001. godine, da svi epidemiolozi provjere cjepni status romske djece na svom području, s posebnim naglaskom na cijepljenje protiv dječje paralize i da docijepi svu djecu koja nisu primila odgovarajuća cjepiva. Zdravstveni nadzor nad školskom djecom provode specijalisti školske medicine iz županijskih zavoda za javno zdravstvo, te je većina školske djece cijepljena, ali ne smije se zanemariti problem djece koja rano napuštaju osnovnoškolsko obrazovanje.

Patronažna zdravstvena skrb provodi se kontinuirano u okviru domova zdravlja, što je vrlo značajan i nezamjenjiv rad na područjima romskih naselja. Patronažna služba je, temeljem ugovora s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje, dužna patronažno zbrinjavati cjelokupnu populaciju na području za koje je ugovorena, bez obzira na status osiguranika. Nažalost, unatoc provođenju higijensko-sanitarnih mjera u romskim naseljima i školama, te provedbi zdravstvenog odgoja, pozitivni rezultati često izostaju zbog nemogućnosti provođenja higijenskih mjera u neurbaniziranim romskim naseljima.

Uvažavajući činjenicu da velik dio Roma zbog spomenutih specifičnosti ne koristi zajamčena prava na zdravstvenu zaštitu putem postojećeg zdravstvenog sustava, trajno rješenje za poteškoće s kojima se Romi suočavaju u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu je njihovo uključivanje u postojeći zdravstveni sustav.

CILJ:

Uključivanje romskog stanovništva u zdravstveni sustav, a posebice provođenje obveznog cijepljenja romske djece. Očekivani učinak tijekom prvih pet godina: povećanje broja cijepljene romske djece s ciljem postizanja općeg obuhvata djece koju je obvezno cijepiti.

MJERE:

1. Zdravstveni odgoj i prosvjecivanje Roma, a posebice žena, s temama: osobna i skupna higijena (osobne higijenske navike, higijena pojedinih organa uključujući spolnu higijenu, higijena usta i zubi, higijena prehrane, uključujući pravilan odabir, pripremu i čuvanje namirnica te hrane, higijena odjece i obuće, pravilna njega djeteta i postupci s bolesnim djetetom), planiranje obitelji, te područje higijene okoliša (higijena stanovanja, higijena okoliša, higijena pitke vode, otpadne vode, dispozicija otpadnih tvari).

Ciljne skupine zdravstvenog odgoja i prosvjecivanja su odabrani pomagači koje kao predstavnike izaberu Romi određene županije, odnosno romska populacija osobito u naseljima. Edukatori mogu biti patronažne sestre, liječnici opće medicine, pedijatri, epidemiolozi, liječnici školske medicine i drugi zdravstveni djelatnici.

Edukacija će se provesti tako da se u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo provedu dvodnevni seminari edukatora (u skupinama po pet osoba iz svake od pet odabranih županija), a da se u županijskim zavodima za javno zdravstvo organiziraju trodnevni seminari (oko deset osoba po seminaru) za odabrane Rome pomagace iz romskih naselja koje bi predložili sami Romi, odnosno njihove udruge. Konacni cilj ove mjere je da educirani Romi pomagaci prenose znanje i vještine na romsku populaciju u naseljima, uz superviziju patronažnih sestara i liječnika s terena.

Nositelji: županije (županijski upravni odjeli) u suradnji s Ministarstvom zdravstva, županijski zavodi za javno zdravstvo u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo i domovima zdravlja, romski predstavnici
 Rok: 2004. godina
 Sredstva: 190.000,00 kuna u 2004. godini

2. Provođenje anketiranja u vezi sa zdravljem. Dodatno bi se, u odnosu na prethodnu mjeru, provela obuka Roma-pomagaca za provođenje anketiranja u vezi sa zdravljem, a podaci bi se obradili na razini županijskih zavoda za javno zdravstvo. Rezultati ankete poslužit će predlaganju novih mjera.

Nositelj: županije (županijski upravni odjeli) u suradnji s Ministarstvom zdravstva, županijski zavodi za javno zdravstvo u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo i domovima zdravlja, Romi-pomagaci
 Rok: 2004. godina: edukacija Roma-pomagaca za provođenje anketiranja u vezi sa zdravljem,
 2005. godina: obrada podataka dobivenih anketiranjem i predlaganje mjera
 Sredstva: 235.000,00 kuna u 2004. godini

3. Poboljšanje cijepnog obuhvata. Županijski zavodi za javno zdravstvo uspostaviti će kontakte s predstavnicima lokacija naseljenih Romima, i nevladinih udruga, radi provjere cijepnoga statusa romske djece na području županija te provedbe cijepjenja neadekvatno cijepjenje romske djece.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo će, u svojoj ovlasti, pružiti pomoć i stručnu koordinaciju županijskim zavodima za javno zdravstvo. Najbolja metoda poboljšanja cijepnog obuhvata romske djece je njihov redovit dolazak u školu. Na nekim područjima najbolji obuhvat će se poboljšati cijepljenjem u romskim naseljima, a drugdje pak dolaskom djece u higijensko-epidemiološke ispostave ili pedijatru. Romske udruge moraju iskoristiti utjecaj na onaj dio stanovništva koji se opire cijepljenju, iz kulturoloških razloga ili neinformiranosti, te na taj način olakšati suradnju roditelja i epidemiološke službe.

Nositelji: županije (županijski upravni odjeli) u suradnji s Ministarstvom zdravstva, županijski zavodi za javno zdravstvo u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo i domovima zdravlja, predstavnici lokacija naseljenih Romima, nevladine udruge

Rokovi: - u roku od tri mjeseca od donošenja Programa organizirati sastanak, na kojem ce se na razini županija dogovoriti najprikladniji način za provjeru cijepljenog statusa u županiji; u tijeku sljedećih šest mjeseci provesti temeljitu provjeru cijepljenog statusa (uključujući i provjeru kod pedijatar i školskih medicinar), te procijeniti i osigurati potrebna dodatna sredstva za provedbu prve kampanje cijepljenja
 - prema zatečenim okolnostima na terenu, epidemiološka služba županijskog zavoda za javno zdravstvo ce, u koordinaciji s epidemiološkom službom Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, procijeniti koliko cesto je potrebno ponavljati kampanje

Sredstva: nisu potrebna dodatna sredstva

4. Poboljšanje uvjeta rada patronažne skrbi romske populacije. Formirat ce se patronažni timovi na razini županije, koji ce imati obvezu jednom mjesecno posjetiti lokacije naseljene Romima. Patronažni tim bi, pri domovima zdravlja, cinili: lijecnik, patronažna sestra i socijalni radnik.

Naime, glavni zadatak patronažne skrbi je unaprjeđenje zdravlja i prevencija bolesti. Patronažna sestra može putem posjeta romskim naseljima pomoci edukaciji cjelokupne populacije. Edukacija romske populacije se primarno odnosi na unaprjeđenje higijenskih navika, prehrane i zaštite od zaraznih bolesti. Medutim, bez tude pomoci, sama patronažna sestra ima male izgleda bitno utjecati na način življenja i navike romske populacije. Stoga se predlaže formiranje patronažnih timova na razini županija, u spomenutom sastavu, koji ce imati obvezu jednom mjesecno posjetiti lokacije naseljene Romima. Na taj bi se način problematika koja osim zdravstvene zaštite zahtijeva i intervenciju socijalne službe, mogla rješavati istovremeno i omogućiti bolje rezultate.

Nositelji: županije (županijski upravni odjeli) u suradnji s Ministarstvom zdravstva, domovi zdravlja, centri za socijalnu skrb

Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano

Sredstva: 200.000,00 kuna tijekom 2004. godine

5. Borba protiv alkoholizma, pušenja duhana i drugih ovisnosti.

U okviru nacionalnih kampanja borbe protiv alkoholizma, pušenja duhana i zlouporabe opojnih droga posvetit ce se posebna pažnja romskoj populaciji, buduci da su alkoholizam, pušenje duhana i uživanje droga rašireni među Romima, a posebno mladim Romima.

Nositelji: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, u suradnji sa županijskim zavodima za javno zdravstvo i domovima zdravlja, Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga Vlade Republike Hrvatske

Rok: 2004. i dalje kontinuirano

Sredstva: prema procjeni Ureda Vlade za suzbijanje zlouporabe opojnih droga i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo

6. Pracenje ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu djece i žena.

Razliciti cimbenici na lokalnoj razini – predstavnici romskih i drugih udruga, predstavnici romskih naselja, predstavnici škola, centara za socijalnu skrb, policije i drugi - koji imaju informacije o kršenju prava na zdravstvenu zaštitu romskih žena i djece, dužni su o tome pismeno obavijestiti ravnatelja zdravstvene ustanove, koji ce s dojavom postupiti u skladu sa zakonom.

Nositelj: lokalna uprava i samouprava
Rok: 2004. godina i dalje kontinuirano
Sredstva: dodatna sredstva nisu potrebna

X. ZAPOŠLJAVANJE

CILJEVI:

- *Postizanje veće zaposlenosti Roma*
- *Zapošljavanje većeg broja Roma u programima javnih radova*
- *Uključivanje Roma u programe osposobljavanja za zanimanje*
- *Zapošljavanje savjetnika za posredovanje pri zapošljavanju Roma*
- *Sufinanciranje zapošljavanja Roma*

X. ZAPOSŁJAVANJE

Problem zapošljavanja Roma višestruki su, pa o njima treba govoriti multidisiplinarno. Osnovne prepreke zapošljavanja Roma na otvorenom tržištu su:

- niska razina obrazovanja i neprihvatanje dokvalifikacije i dodatnog osposobljavanja Roma;
- predrasude poslodavaca, ali i kriva percepcija Roma da su diskriminirana manjina te da je svejedno što cine, ali da posao ne mogu dobiti;
- marginaliziranost romske populacije i život u siromaštvu.

U Hrvatskoj se već nekoliko godina bilježi znatan broj nezaposlenih. Zbog nedovoljnog otvaranja novih radnih mjesta, ima poteškoća u zapošljavanju gotovo svih kategorija stanovništva, a poglavito onih nižeg stupnja zapošljivosti, npr. mladih osoba bez radnog iskustva, osoba nižeg obrazovnog statusa, dugotrajno nezaposlenih osoba, osoba starije dobi itd. U teže zapošljive osobe spadaju i pripadnici romske populacije, kako zbog obilježja koja se vrednuju na tržištu rada (stručno obrazovanje, radno iskustvo itd.), tako i zbog još uvijek prisutnih predrasuda.

Kao što je to problem u ukupnoj populaciji, tako je i u registriranoj nezaposlenoj populaciji teško utvrditi broj Roma, a time i njihovu detaljniju sociodemografsku i socioekonomsku strukturu. Naime, nezaposleni Romi se često izjašnjavaju kao pripadnici neke druge narodnosti. Problem kod registrirane nezaposlenosti je tim veći što se podatak o nacionalnoj pripadnosti ne nalazi u službenim podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Analiza zapošljavanja Roma pokazuje da se uzroci otežanog zapošljavanja mogu pronaći u vrlo niskoj obrazovnoj i kvalifikacijskoj strukturi pripadnika te nacionalne manjine. Tako npr. podaci o obrazovnoj strukturi evidentiranih nezaposlenih Roma u Medimurskoj županiji pokazuju da vrlo mali broj njih ima završenu srednju školu (od 1.300 evidentiranih nezaposlenih Roma potkraj studenoga 2002. godine tek 41 je imao završenu srednju školu), a veliki broj Roma mlade dobi nema završenu osnovnu školu ili su nepismeni.

CILJ:

Osigurati veću zapošljivost Roma. Polazeći od Preporuka Odbora ministara Rec(2001)17 Vijeća Europe o poboljšanju ekonomskog položaja Roma, te s obzirom na ranije spomenute poteškoće u zapošljavanju radnika romske nacionalnosti, predlaže se spektar mjera koje bi mogle povećati zapošljivost ove kategorije nezaposlenih osoba, radno ih angažirati i, naposljetku, poboljšati njihov socioekonomski položaj, te stvoriti jednak pristup Roma zapošljavanju.

MJERE:

1. Zapošljavanje u programima javnih radova, u čemu Hrvatski zavod za zapošljavanje već ima neka pozitivna iskustva. Naime, ovaj oblik zapošljavanja može se odvijati u nekoliko tipova programa:

- a) **Romi za Rome:** program samopomoci Roma putem javnih radova kojima se izgrađuje neophodna infrastruktura za romska naselja – kanalizacija, elektrifikacija, osnovne zdravstvene i dr. usluge.
- b) **Romi za lokalnu zajednicu:** s obzirom na nisku zapošljivost, odnosno izrazito nepovoljnu obrazovnu i kvalifikacijsku strukturu radno sposobne romske populacije, njihovo zapošljavanje je za sada moguće prvenstveno na programima javnih radova u lokalnoj zajednici, i to uglavnom na programima zaštite okoliša, komunalne djelatnosti, šumarstvu i poljoprivredi. Radi se o poslovima na razini nekvalificiranih i polukvalificiranih radnika.

Nositelj: jedinice lokalne samouprave, Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područna služba, romske udruge. Za provedbu programa potrebno je osigurati godišnje 31.200,00 kuna po osobi. Godišnje se u program planira uključiti oko 100 osoba.

Rok: od 2004. do 2008. godine

Sredstva: 3.120.000,00 kuna tijekom 2004. godine

2. **Osposobljavanje i zapošljavanje u svim gospodarskim granama:** Kako bi se poboljšala zapošljivost ove populacije, nužno je uz programe zapošljavanja (osobito mladih osoba i žena) provoditi i programe osposobljavanja od jednostavnije do složenije razine, tj. od opismenjivanja, stjecanja znanja i vještina na radnome mjestu, do stjecanja zanimanja. Za provedbu programa potrebno je godišnje osigurati 10.000 kuna po osobi. Godišnje se u program planira uključiti oko 200 osoba. (Program osposobljavanja traje do 3 mjeseca).

Nositelj: Ministarstvo prosvjete i športa i Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Rok: od 2004. do 2008. godine

Sredstva: 1.000.000,00 kuna

3. **Osmišljavanje programa samozapošljavanja u nevezanom obrtu.** Pripremili bi se gotovi poslovni planovi za potencijalne samozaposlene, organizirali tecajevi kojima se stjecu znanja za vođenje legalnog posla i dobila inicijalna sredstva za početak rada. Također bi se osiguralo praćenje rada u prvoj godini kako bi se osigurala opstojnost poduzetnickog pothvata. Za provedbu programa potrebno je osigurati do 10.000,00 kuna po osobi, kao bespovratna sredstva za samozapošljavanje. Potrebno je osigurati sredstva za izradu poslovnih planova (tecaj, izrada poslovnog plana, praćenje u prvoj godini – 3.000,00 kuna po osobi). Godišnje će u program biti uključeno 50 osoba.

Nositelj: Ministarstvo za obrt, malo i srednje poduzetništvo i Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Rok: od 2004. do 2008. godine

Sredstva: 650.000,00 kuna tijekom 2004. godine

4. Evidentiranje i uključivanje Roma u programe priprema zapošljavanja.

Nezaposlene Rome koji su na evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, potrebno je pozvati na ponovnu procjenu radnih potencijala. Kako se pretpostavlja da se većina Roma prijavljuje nadležnim službama za zapošljavanje radi ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi potrebno utvrditi njihovu preostalu radnu sposobnost.

Nositelj: Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područna služba
 Rok: 2004. godina
 Sredstva: 12.000,00 kuna u 2004. godini

5. Zapošljavanje šest savjetnika za posredovanje pri zapošljavanju Roma u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje i provesti njihovu dodatnu edukaciju kako bi se upoznali s kulturom življenja Roma, educiralo za primjenu mogućih mjera za poticanje zapošljavanja Roma te ih se izvježbalo za strukturiranje ciljane motivacijske radionice za potrebe Roma.

Za provedbu programa potrebno je osigurati sredstva za troškove predavaca, putne troškove za savjetnike te materijalne troškove (skripte, radni listovi za savjetodavce). Seminar bi bio jednodnevni, a obuhvatio bi skupinu od 12 savjetnika s područja nastanjenim Romima.

Nositelj: Hrvatski zavod za zapošljavanje.
 Rok: 2004. godina
 Sredstva: Predvidjet će se Financijskim planom Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za 2004. godinu

6. Razvijanje sustava prikupljanja sekundarnih sirovina za recikliranje koji bi zapošljavao pretežito Rome.

Cilj ove mjere je da se sveobuhvatnim sustavom ekonomski opravdane aktivnosti prikupljanja sekundarnih sirovina zaposli Rome kako bi im bez suvišnog administriranja bio dostupan posao na dnevnoj bazi i u trajanju koji sami odrede. Ova je mjera ciljana za onaj dio starije populacije koja nije spremna icip na dodatno osposobljavanje koje bi vodilo trajnom zaposlenju. Poznato je da i danas Romi donekle organizirano prikupljaju i sortiraju različite vrste otpada, ali nerazvijenost samog sustava ne omogućava redovne i dostatne prihode iz ovog izvora. Stoga će se poduzeti sljedeće:

- analizirati postojeći sustav prikupljanja sekundarnih sirovina (do kraja 2003. godine – Ministarstvo gospodarstva)
- napraviti poslovni plan za razvoj i umrežavanje poduzeca koja se bave ovom djelatnošću (lipanj 2004. godine, Ministarstvo gospodarstva)
- osigurati sredstva za investiranje u razvoj ovog sektora i dovršiti projekt do kraja 2005. godine
- definirati način organiziranog dnevnog odlaska na rad Roma s unaprijed dogovorenih punktova, tj. formiranje dnevnih radnih grupa koje su plaćene prema dnevnom učinku – (lokalna uprava i samouprava, romske zajednice i udruge – u tijeku 2005. godine) osigurati suradnju romskih udruga i romskih obiteljskih voda u organiziranju dnevnog rada (prije početka rada sustava).

Nositelj: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Ministarstvo gospodarstva.
 Rok provedbe: 2004.-2005. godina i dalje kontinuirano
 Sredstva: Prijedlog projekta i poslovni plan potrebno je predložiti za financiranje iz CARDS programa ili drugih multilateralnih izvora.

7. Sufinanciranje zapošljavanja. Uvesti subvenciju za zapošljavanje Roma u trajanju od 24 mjeseca na nacina da se poslodavcu financira i sufinancira trošak rada temeljem neto place od 1.500,00 kuna i to:

- bruto placa radnika u iznosu od 100% u trajanju 3 mjeseca temeljem 1.500,00 kuna (neto placa i sveukupni doprinosi i porezi na i iz place)
- 70% bruto place radnika temeljem neto od 1.500,00 kuna sljedecih 9 mjeseci:
- 50% bruto place radnika temeljem neto od 1.500,00 kuna sljedecih 12 mjeseci

Ukupno trajanje ugovorne obveze zadržavanja u radnom odnosu sufinancirane osobe je 24 mjeseca. Isplate poslodavcu vršit ce se tromjesečno i to za prva 3 mjeseca unaprijed, a nakon 3., 6., 9., 12., 15., 18. i 21. mjeseca rada, poslodavac je dužan dostaviti dokaze o isplacenim placama i uplacenim doprinosima da bi se izvršila slijedeca refundacija.

Svim bi se poslodavcima ako zaposle Roma s evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje sufinancirao puni iznos place u trajanju od 3 mjeseca, u navedenom razdoblju ako nisu zadovoljni radom zaposlenika, poslodavci mogu tražiti zamjenu iz iste skupine s evidencije nezaposlenih Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Ukoliko poslodavac protekom navedenog roka otkaže ugovor o radu sufinanciranom zaposleniku, utvrđuje se razlog otkaza i prema utvrđenom razlogu poduzimaju aktivnosti za zamjenu ili povrat sredstava.

U 2004. godini, potrebno je osigurati 610.500,00 kuna za zapošljavanje 30 osoba, a u 2005. godini 394.000,00 kuna.

Nositelj: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Povjerenstvo Vlade za pracenje provedbe Nacionalnog programa zapošljavanja
 Rok: Prosinac 2003. – pocetak provedbe (nakon donošenja novog Nacionalnog akcijskog programa zapošljavanja) i dalje kontinuirano
 Sredstva: 610.000,00 kuna Fond za razvoj i zapošljavanje

XI. SOCIJALNA SKRB

CILJEVI:

- *Smanjenje siromaštva Roma*
- *Smanjenje broja radno sposobnih korisnika novčanih pomoci*
- *Prevenција poremećaja u ponašanju kod romske djece*
- *Poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom*
- *Primjena mjera obiteljsko pravne zaštite romske djece*
- *Poticanje udomiteljstva u romskim obiteljima*
- *Poticanje pružanja humanitarne pomoci*

XI. SOCIJALNA SKRB

Unatoc činjenici da su pripadnici romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj u značajnoj mjeri obuhvaćeni primjenom prava iz sustava socijalne skrbi, siromaštvo i isključenost su socijalni problemi koji su u velikoj mjeri prisutni u romskoj zajednici.

Životni standard većine Roma je izrazito nizak. Smanjena dostupnost zdravstvene zaštite, niska razina obrazovanja, stanovanje u vrlo lošim uvjetima, te niska stopa zaposlenosti samo su neki čimbenici koji u međusobnoj uzročno-posljedičnoj vezi doprinose stalno prisutnoj marginalizaciji ove skupine stanovništva, te njihovoj ovisnosti o socijalnoj, odnosno društvenoj skrbi.

Sustav socijalne skrbi ureden je Zakonom o socijalnoj skrbi i temeljem njega donijetim propisima. Odredbama spomenutog zakona korisnici imaju pravo na: savjetovanje, pomaganje u prevladavanju posebnih teškoca, pomoć za uzdržavanje, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, jednokratnu pomoć, doplatak za pomoć i njegu, pomoć i njegu u kući, osobnu invalidninu, osposobljavanje za samostalan život i rad, skrb izvan vlastite obitelji i druge pomoći.

Pomoć za uzdržavanje ostvaruje samac ili obitelj koji nema sredstva za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba u propisanoj visini, a nisu ih u mogućnosti ostvariti svojim radom, prihodom od imovine, od obveznika uzdržavanja ili na drugi način. Osim prihoda, odnosno ispunjavanja uvjeta koji se odnosi na imovinski cenzus, radno sposobna osoba dužna je redovito se prijavljivati mjerodavnoj službi za zapošljavanje, te prihvatiti svaki ponudeni posao, neovisno o stručnoj spremi.

Visina pomoći za uzdržavanje utvrđena je u postotku osnovice za socijalna davanja koju određuje Vlada Republike Hrvatske i trenutno iznosi 400,00 kuna.

Visina pomoći za obitelj utvrđuje se ovisno o broju članova obitelji, njihovoj dobi, radnoj sposobnosti i drugim obilježjima obitelji, što znači da iznos pomoći za uzdržavanje višecanih obitelji nije jednak.

Prema podacima Ministarstva rada i socijalne skrbi trenutno u Republici Hrvatskoj 7.127 samaca i obitelji, odnosno približno 21.381 osoba romske nacionalnosti koristi pravo na pomoć za uzdržavanje. Ako se uzme u obzir procijenjeni broj od 30 000 do 40 000 Roma u Republici Hrvatskoj, vidljivo je da više od 50% njih živi od socijalne pomoći.

Udio broja korisnika pomoći za uzdržavanje romske nacionalnosti u ukupnom broju korisnika pomoći za uzdržavanje u Republici Hrvatskoj, relativno je visok i iznosi 13, 56%.

Velik broj korisnika ovoga prava može se objasniti već spomenutom niskom razinom obrazovanja i niskom stopom zaposlenosti, unatoc činjenici da su većina njih radno sposobne osobe, mlade životne dobi.

Osim velikog broja Roma kojima je pomoc za uzdržavanje glavni i cesto jedini prihod u obitelji, nadležne službe socijalne skrbi uocile su nenamjensko trošenje pomoci koja je prvenstveno namijenjena zadovoljenju osnovnih životnih potreba. Naime, u vecini romskih naselja, osim siromaštva, prisutan je alkoholizam kod mnogih Roma i u svezi s tim drugi oblici društveno neprihvatljivog ponašanja, maloljetnicka delinkvencija, prostitucija, kockanje, velik broj krvnih delikata, kao i delikata protiv spolne slobode i spolnog cudoređa i dr., koji posebice eskaliraju u vrijeme isplata navedene pomoci. Zbog toga centri za socijalnu skrb koriste zakonsku mogucnost, i Romima pomoc za uzdržavanje odobravaju u naturi.

Uz pravo na pomoc za uzdržavanje Romi ostvaruju pravo na jednokratnu pomoc, te pomoc za ogrijev i pomoc za nabavu obveznih školskih udžbenika.

Prava socijalne skrbi koja se odnose na osobe s invalidnošću: doplatak za pomoc i njegu, pomoc i njega u kuci, osobna invalidnina, skrb izvan vlastite obitelji i naknada do zaposlenja, u odnosu na sveukupnu romsku populaciju, primjenjuju se u vrlo malom broju. Prema podacima Ministarstva rada i socijalne skrbi trenutacno u Republici Hrvatskoj osobnu invalidninu koriste samo 73 Roma, a pravo na doplatak za pomoc i njegu njih 265.

Navedeno ne znaci da u romskoj populaciji nema osoba s invalidnošću ili da ih je vrlo malo, nego da su zanemareni od drugih članova obitelji koji za njih ne traže pomoc, a neotkriveni od nadležnih službi, te stoga nedovoljno zašticeni.

Niska obrazovna razina roditelja i otežana dostupnost zdravstvene zaštite, samo su neki cimbenici koji su doprinijeli takvom stanju. Nadalje, ostvarenjem osnovnog materijalnog prava (pomoci za uzdržavanje), prestaje interes za druge mogucnosti, te se vrlo cesto dogada da ni zdravstvena niti socijalna služba nema saznanja o postojanju osobe s invalidnošću na svom podrucju, pa shodno tome ne mogu ni poduzimati odredene mjere.

Od usluga socijalnog rada cesto se koriste pravom na savjetovanje i pomaganje u prevladavanju posebnih teškoca, pri cemu strucni djelatnici centara za socijalnu skrb pripadnicima romske nacionalne manjine pružaju pomoc u prevladavanju nedaca i poteškoca u svezi s bolešću i starosti, problemima u odgoju djece, vodenju kucanstva, rješavanju stambenih problema, sredivanja osnovne osobne dokumentacije i sl.

Pravo na skrb izvan vlastite obitelji, smještajem u dom socijalne skrbi ili udomiteljsku obitelj, prema vec spomenutom izvoru, ostvaruju 294 osobe romske nacionalnosti, od toga broja 134 osobe smještaj u udomiteljsku obitelj, a 160 osoba, smještaj u dom socijalne skrbi. Iz navedenih podataka vidljivo je da se i ovo pravo ne primjenjuje u znacajnijem broju, jer se Romi zbog svojih obicaja opiru smještaju izvan vlastite obitelji, osobito Romi starije životne dobi.

Znacajno podrucje socijalne skrbi u odnosu na romsku populaciju, podrucje je obiteljske i kazneno pravne zaštite.

Centar za socijalnu skrb u okviru javnih ovlasti i u skladu s odredbama Obiteljskog zakona, radi zaštite i dobrobiti djeteta poduzima razlicite mjere prema roditeljima koji nedovoljno brinu o svom djetetu. Mjere radi zaštite prava i dobrobiti djeteta poduzimaju se u pravilu postupno, od upozorenja roditelju na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta do,

ako navedena mjera nije dala rezultate, primjene sljedećih oštrijih mjera. Mjera nadzora nad roditeljskom skrbi primjenjuje se u slučaju kada su pogreške i propusti u skrbi o djetetu ucestali, odnosno kada je evidentno da je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta. Ova mjera primjenjuje se najduže godinu dana i tijekom njene primjene voditelj mjere pomaže roditelju u odgoju i skrbi o djetetu. Ako u tom roku nije postignuta kvalitetnija roditeljska skrb, te roditelj u većoj mjeri zanemaruje podizanje i odgoj djeteta tako da ne skrbi dovoljno o prehrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj pomoći, redovitom pohađanju škole, ne sprječava dijete u skitnji, prosjacenju i kradi, te ako dijete nije zaštitio od štetnih postupaka drugih osoba, centar za socijalnu skrb će roditelju oduzeti pravo da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, te će dijete povjeriti na čuvanje i odgoj drugoj osobi ili ustanovi. Roditelju koji zlorabi ili grubo zanemaruje roditeljske dužnosti i prava, oduzet će se roditeljska skrb odlukom suda. Pod grubom zlorabom roditeljske dužnosti, razumijeva se: tjelesno ili duševno nasilje nad djetetom, spolno iskorištavanje djeteta, prisila na pretjerani rad i dr. Grubo zanemarivanje djeteta razumijeva, između ostalog, i zanemarivanje skrbi za osnovne potrebe djeteta, napuštanje djeteta i dr.

Radi ilustracije postupanja centra za socijalnu skrb u primjeni navedenih mjera zaštite prava i dobrobiti romske djece, navodimo da su se navedene mjere (od upozorenja do oduzimanja roditeljske skrbi) primijenile na sljedeći način: upozorenje u 534 slučaja; nadzor nad roditeljskom skrbi u 131 slučaju; povjera na odgoj i čuvanje 166 puta, te oduzimanje roditeljske skrbi u 39 slučaja.

Navedeni podaci ukazuju na relativno malobrojnu primjenu ovih mjera u odnosu na stvarno stanje. Naime, poznato je da veliki broj romske djece prosjaci, ne pohađa osnovnu školu, nisu obuhvaćeni cijepljenjem, što sve ukazuje na zanemarivanje djece od strane roditelja, te potrebu češće primjene spomenutih mjera, ali i određenu toleranciju centara za socijalnu skrb prema navedenoj ponašanju roditelja.

Opisano možemo objasniti činjenicom da stručni djelatnici centra za socijalnu skrb, uvažavajući tradicijski i način življenja romskih obitelji, te uvjeta u kojima Romi žive (loši stambeni uvjeti u naseljima na rubovima urbaniziranih sredina, bez osnovne infrastrukture, sklonost prosjacenju, nepohađanje škole i sl.), ne primjenjuju striktno navedene zakonske odredbe, već daju prednost pravu djeteta da živi sa svojim roditeljem i prirodnom pravu roditelja da živi sa svojim djetetom.

Stoga aktivnosti službe socijalne skrbi idu u pravcu materijalnog zbrinjavanja romskih obitelji, a navedene mjere zaštite djece primjenjuju se samo kada je djetetu u obitelji ozbiljno ugroženo zdravlje, odnosno život. Ocito je da su centri za socijalnu skrb značajno tolerantniji u primjeni mjera obiteljsko-pravne zaštite, kad su u pitanju romske obitelji, te se na oduzimanje prava roditeljske skrbi u pravilu odlučuju tek u uvjetima teške ugroženosti zdravlja ili života djeteta, odnosno da je određene mjere potrebno prilagoditi tradicijskom načinu življenja, ali pri tome nužno u potpunosti zaštititi prava i interese djeteta. Kako tradicijski način življenja Roma često nije sukladan interesima djeteta, potrebno je postupno i sustavno promicati prava i najbolji interes djeteta.

Opcenito gledajući sliku socijalnog statusa romske manjine u Hrvatskoj kroz ostvarena prava u sustavu socijalne skrbi, može se zaključiti da Romi zbog izrazito lošeg materijalnog statusa, u većini slučajeva siromaštva i socijalne isključenosti, nužno trebaju pomoć države u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

CILJ:

Smanjenje siromaštva i broja radno sposobnih korisnika novčanih pomoći, te poboljšanje učinkovitosti socijalne skrbi, kroz uključivanje romskih mentora, organiziranje radionica za romsku populaciju, osposobljavanje romskih udomiteljskih obitelji.

Uspostava dosljedne primjene mjera obiteljsko pravne zaštite romske djece.

MJERE:

1. Zapošljavanje optimalnog broja stručnih radnika u centrima za socijalnu skrb koji djeluju na području naseljenim romskom populacijom. S obzirom na specifičnosti rada procjenjuje se da bi u 2004. trebalo zaposliti pet diplomiranih socijalnih radnika.

Nositelj : Ministarstvo rada i socijalne skrbi
Rok : 2004. godina
Sredstva: 360.000,00 kuna

2. Osposobljavanje stručnih radnika centara za socijalnu skrb za bolje razumijevanje romske populacije, uključivanje sadržaja o Romima u nastavne programe, te organiziranje prakse u romskim naseljima za studente Studijskog centra za socijalnu skrb, radi bolje pripreme za buduci posao.

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi; Studijski centar socijalnog rada
Rok : 2004. godina
Sredstva: 100.000,00 kuna

3. Osposobljavanje romskih mentora za provedbu mjera obiteljsko-pravne zaštite i drugih aktivnosti kojima bi se osigurala bolja koordinacija između službe socijalne skrbi i Roma.

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi u suradnji s romskim i drugim udrugama
Rok: 2004. godina
Sredstva: 100.000,00 kuna

4. Organiziranje radionice za male skupine Roma, sa sljedećim sadržajima: upoznavanje s temeljnim pravima iz sustava socijalne skrbi (materijalna prava, prava osoba s invalidnošću, mjere obiteljske i kazneno-pravne zaštite, obiteljskih odnosa, posebice s naglaskom nužnosti sprječavanja maloljetničkih brakova uz primjerice novčanu naknadu, intervencija i mogućnosti pomoći u rješavanju obiteljskih i/ili bračnih odnosa, te rješavanju kriznih situacija u obitelji), s mogućnostima rješavanja poremećaja u ponašanju djece i mladeži, te problema ovisnosti, posebice alkoholizma, upoznavanje s načinom zaštite od trgovanja ljudima i seksualnog iskorištavanja i dr.

Nositelj : Centri za socijalnu skrb, županijski zavodi za javno zdravstvo, romske i druge udruge, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
Rok: 2004. godina i kontinuirano
Sredstva: 50.000,00 kuna u 2004. godini

5. Poticanje razvoja organizacija civilnog društva, uključujući i romske udruge, za provedbom programa pružanja humanitarne pomoći i usluga u socijalnoj skrbi (osnivanje pucih kuhinja u naseljima, organiziranje pomoći i skloništa za beskućnike i žrtve nasilja, programi za stjecanje raznih vještina i znanja, organiziranje slobodnog vremena za djecu i mladež i dr.),

Nositelj: Savjet za razvoj civilnog društva, Ministarstvo rada i socijalne skrbi, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, romske udruge
 Rok: 2004. godina i kontinuirano
 Sredstva: 300.000,00 kuna putem Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva (CARDS program)

6. Provedba istraživanja o Romima s invaliditetom radi utvrđivanja njihovog broja, vrste i stupnja invalidnosti, te predlaganja mjera za poboljšanje kvalitete življenja Roma s invaliditetom.

Nositelj: Ministarstvo zdravstva, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, županijski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo rada i socijalne skrbi u suradnji s romskim udrugama
 Rok: 2004. godina
 Sredstva: 300.000,00 kuna

7. Poticanje razvoja udomiteljske skrbi u romskim obiteljima, posebice za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi, centri za socijalnu skrb, nevladine udruge
 Rok: 2004. godina i kontinuirano
 Sredstva: nema posebnih izdataka

8. Osposobljavanje stručnih radnika centara za socijalnu skrb za dosljednu primjenu mjera obiteljskog prava zaštite romske djece.

Nositelj: Ministarstvo rada i socijalne skrbi
 Rok: 2004. godina i kontinuirano
 Sredstva: 100.000,00 kuna

XII. ZAŠTITA OBITELJI, MATERINSTVA I MLADEŽI

CILJEVI:

- *Upoznavanje s pravima iz sustava zaštite obitelji i materinstva*
- *Uklanjanje stereotipa o muškim i ženskim ulogama u obitelji*
- *Priprema i distribucija edukacijskih materijala o pravima iz sustava zaštite obitelji na romskim jezicima*
- *Kreiranje programa afirmacije uspješnog roditeljstva*
- *Poticanje provedbe programa osvješćivanja romskih žena o ravnopravnosti spolova i uklanjanju svih oblika diskriminacije*

XII. ZAŠTITA OBITELJI, MATERINSTVA I MLADEŽI

Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži proveo je tijekom 2002. godine istraživanje pod nazivom "Struktura romskih obitelji i poimanje sadržaja roditeljstva u njima". Istraživanje je provedeno na uzorku od 800 Roma - roditelja, s područja Republike Hrvatske, u mjestima u kojima prebivaju, kako slijedi:

	aps. broj	%
Zagreb	301	37,6
Medimurje	151	18,9
Banija	102	12,8
Baranja	99	12,4
Sl. Brod	50	6,3
Rijeka	97	12,1
Ukupno	800	100,0

Istraživanjem je ispitivana hipoteza prema kojoj postoji specifična struktura romskih kucanstava i obitelji i s njome povezano specifično poimanje sadržaja roditeljstva, što rezultira otežanom ukupnom socijalnom integracijom i promocijom njihove djece.

Dobiveni rezultati ukazali su na opravdanost prihvatanja hipoteze istraživanja, a iz njih, u najkracim crtama, proizlazi sljedeće:

- Ono što, kao tipično obilježje romskih obitelji, najnegativnije utječe na širu socijalnu integraciju romske djece (tj. na njihovu integraciju u šire hrvatsko društvo) jest siromaštvo – izrazito nepovoljne materijalne i stambene prilike, izrazito visoka nezaposlenost i izrazito niska obrazovanost roditelja. Učestalije socijalno-patološke pojave u tim obiteljima koje negativno utječu na razvoj i odgoj djece su i same u prvom redu posljedica siromaštva i socijalne isključenosti koja omogućuju očuvanje one tradicijske prakse kojom se izravno krše prava djeteta, kao što su maloljetnički brakovi, dječji rad itd.
- Natalitet u romskoj populaciji je visok i znatno je veći od hrvatskog prosjeka: tek nešto više od 10% kucanstava ima do tri člana, a gotovo ih polovica ima šest ili više članova. Nasuprot tome u ukupnom hrvatskom stanovništvu, obuhvaćenom popisom 2001., kucanstava s tri ili manje članova ima čak 63,3%.
U 72,8% anketiranih romskih kucanstava, živi samo jedna obitelj, u 21,8% dvije, a u 5,4% tri (u jednom slučaju četiri).
- U romskim obiteljima glavne odluke većinom donosi muškarac, tj. suprug, a tradicionalne "ženske" poslove (pripremanje hrane, pospremanje stanja, nabava kućnih potrepština) i brigu o djeci, u većini obitelji vode žene (90% žena vodi brigu o kucanstvu, a 74,1% žena samostalno brine o djeci).

- Manje od 10% roditelja Roma smatra da bi djeca trebala početi zarađivati čim to zakon dopušta (tj. sa 15 godina), a više od polovice smatra da bi ih trebalo poštediti od obveze zarađivanja barem do punoljetnosti pa i duže (odgovori za djevojčice/djevojke i oni za dječake/mladice međusobno se neznatno razlikuju).
- Tek 11% ispitanih roditelja Roma za djevojke, a 6% za mladice, smatra da bi u brak trebali ući prije navršene 18 godina, dok su odgovori o optimalnoj dobi za potpuno osamostaljenje od roditelja pomaknuti prema višim vrijednostima. Odgovori za djevojke i mladice ni tu se znatnije ne razlikuju.
- Pokazalo se da većina (oko 77%) romskih roditelja svojoj djeci preporučuju rođanje dvoje ili troje djece, što je sličnije sadašnjem prosjeku većine hrvatskog stanovništva, nego li sadašnjem stanju u romskoj populaciji.
- Zagrebacki Romi su iznad prosjeka i u očekivanju da njihova muška djeca završe fakultet, ali su u tom očekivanju daleko uvjerljiviji Romi iz baranjskih i banijskih romskih naselja. Uoceno je da samo Romi iz medimurskih i slavonsko-brodskih naselja razmjerno u većem dijelu misle da bi za njihove muške potomke bilo dovoljno da završe neki zanat, odnosno obrtničku srednju školu. (Nepismeni roditelji dominantno smatraju da je za njihovu žensku djecu dovoljno školovanje do petnaeste godine, a ispitanici sa završenom srednjom školom razmjerno češće smatraju da je za žensku djecu poželjno duže školovanje.)
- Postotak djece koja su prekinula školu mnogo je veći u obiteljima koja imaju troje ili više muške djece školskih obveznika, a i broj djece koja povremeno izbjegavaju odlazak u školu mnogo je viši od prosjeka u obiteljima s više od troje muške djece. Odnos broja ženske djece koja su započela, pa prekinula školovanje, isti je kao i kod muške djece, a uočavamo da je broj djece koja su započela pa prekinula školovanje mnogo viši od prosjeka u obiteljima koje imaju četvero ili više ženske djece, a također i broj djece koja povremeno izbjegavaju odlazak u školu je mnogo viši od prosjeka u obiteljima s troje ili više ženske djece.

Dobiveni rezultati opravdavaju najmanje dva zaključka:

- (1) roditeljska nedovoljna briga (ili nebriga) jedan je od glavnih razloga za neuredno pohađanje škole od strane romske djece;
- (2) ispitanici koji više i bolje brinu o vlastitoj djeci, postigli su da oni završe više razreda osnovne ili srednje škole od ispitanika čija je briga za vlastitu djecu ocijenjena s "iznimno loša" ili "ispod prosjeka".

Rezultati provedenog istraživanja daju dobru osnovu za planiranje aktivnosti usmjerenih socijalnom osnaživanju romskih obitelji, djece i mladih.

CILJ:

Pomoci romskoj obitelji informiranjem o pravnoj zaštiti obitelji, te pomaganje Romima u uklanjanju stereotipa o muškim i ženskim ulogama u obitelji.

Otkrivanje romskih obitelji i roditelja koje, unatoc postojanju zakonskih pretpostavki za njihovo ostvarivanje, ne koriste pravo na doplatu za djecu i porodne naknade, te poduzimanje aktivnosti radi priznavanja navedenih prava.

MJERE:**1. Istraživanje obuhvata romskih obitelji pravom na doplatak za djecu i porodne naknade.**

Nositelj: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Ministarstvo rada i socijalne skrbi (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje) i Ministarstvo zdravstva (Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje), u suradnji s udrugama Roma

Rok: za izradu plana provedbe mjere: 2003. godina
za provedbu: 2004. godina i kontinuirano

Sredstva: oko 280.000,00 kuna (za provedbu terenskog istraživanja)

2. Priprema, izrada i distribucija edukacijskih materijala na romskim jezicima o pravima iz sustava zaštite obitelji radi informiranja Roma o njihovim pravima i načinima njihove realizacije

Nositelj: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, u suradnji s udrugama Roma

Rok: kraj 2003. godine (distribucija – kontinuirano)

Sredstva: oko 195.000,00 kuna

3. Kreiranje programa afirmacije uspješnog roditeljstva namijenjenih Romima u sklopu centara za obitelj koji djeluju u područjima naseljenim Romima, a s ciljem uključivanja romske populacije u sustav mjera Nacionalne obiteljske politike

Nositelj: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, u suradnji s osnivačima centara za obitelj

Rok: kraj 2003. godine, provođenje programa – kontinuirano

Sredstva: 100.000,00 kuna u 2004. godini

4. Poticanje i praćenje programa, temeljenih na Nacionalnom programu djelovanja za djecu, koji su posebno usmjereni prema romskoj populaciji, a afirmiraju Konvenciju o pravima djeteta, među romskom djecom.

Nositelj: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Vijeće za djecu, u suradnji s udrugama Roma i drugim udrugama

Rok: 2004. godina i kontinuirano (po usvajanju Nacionalnog programa za Rome, Državni bi zavod objavio natjecaj za kreiranje ovih programa)

Sredstva: 500.000,00 kuna u 2004. godini

5. Pracenje ostvarivanja prava romske djece.

Nositelj: pravobranitelj za djecu
 Rok: trajno
 Sredstva: nisu potrebna

6. Ukljućivanje mladih Roma u aktivnosti predviđene Nacionalnim programom djelovanja za mlade s posebnim naglaskom na mjere koje se odnose na populaciju mladih Roma, a to su:

- kreirati i osigurati provođenje programa edukacijskih radionica za potporu mladim Romima koji nisu uključeni u formalni obrazovni sustav
  - razviti programe za aktivno poticanje i pomoć mladim Romima u završavanju osnovne škole, te za uključivanje u sustav srednjeg i visokog obrazovanja
  - kontinuirano provoditi programe osposobljavanja mladih Roma za rad, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju, kako bi se osigurala njihova veća zaposlenost
  - osigurati sustavno obrazovanje pomagaca (mentora) za rad u romskim zajednicama i njihovo uključivanje u rad u sustavu socijalne skrbi, predškolskog i osnovnog obrazovanja
- kreirati poseban program potpore i pracenja za mlade romske obitelji s djecom.

Nositelj: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži kao koordinator provedbe Nacionalnog programa djelovanja za mlade, a svaka mjera u Programu ima definirane nositelje
 Rok: za pripremu izvedbenih programa mjera: 2004. godina
 Sredstva: osigurat će se u okviru provedbe Nacionalnog programa djelovanja za mlade

7. Poticanje programa nevladinih organizacija usmjerenih afirmaciji i osvješćivanju žena o ljudskim pravima i ravnopravnosti spolova, afirmaciji Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije među romskim ženama, organiziranjem: tribina, seminara, edukacija na temu ravnopravnosti spolova i ljudskih prava, skupina koje rade na potpori i sl.

Nositelj: Ured za ljudska prava, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, nevladine organizacije za prava žena
 Rok: kontinuirano
 Sredstva: iz sredstva potpore projektima i programima udruga iz državnog proračuna na poziciji Ureda za ljudska prava

XIII. PROSTORNO UREĐENJE

CILJEVI:

- *Istražiti prostorni razmještaj lokacija naseljenih Romima*
- *Urbanističko uređenje lokacija naseljenih Romima*
- *Izrada županijskih programa za legalizaciju lokacija naseljenih Romima*

XIII. PROSTORNO UREĐENJE

Uređenje prostora, te urbanizacija i uređenje naselja, a time i lokacija naseljenih Romima, provodi se u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju i Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi. To uključuje izradu, donošenje i provedbu dokumenata prostornog uređenja i uređenja zemljišta, a u ovlasti je jedinica lokalne samouprave. Kako sustav planiranja i uređenja prostora naselja ili dijelova naselja nije utemeljen na principima nacionalne ili etnicke pripadnosti stanovnika niti se na toj osnovi vode podaci o prostoru i korisnicima prostora, iz postojećih izvora nije moguće prikupiti podatke i temeljem toga dati relevantan pregled i ocjenu stanja izdvojenih lokacija naseljenih pretežito ili isključivo Romima.

Ocjena stanja temelji se na djelomično dostupnim podacima, procjenama i saznanjima županijskih zavoda za prostorno uređenje iz 2001. godine, te se ne može smatrati dobrim polazištem za sustavno i sveobuhvatno predlaganje mjera za poboljšanje stanja na lokacijama naseljenih Romima. Stoga se u mjerama predlaže uspostava baze podataka o lokacijama naseljenim Romima u okviru uspostave i vođenja informacijskog sustava prostornog uređenja Republike Hrvatske. Opcenito, navedeno ukazuje da su područja naseljena Romima u Republici Hrvatskoj, u pravilu obilježena bespravnom izgradnjom, najčešće izvan građevinskog područja naselja, na tuđem zemljištu (vlasništvo države, općine, grada ili privatna), stoga najvećim dijelom neodgovarajuće komunalno opremljena i bez društvenih i gospodarskih sadržaja.

Razmatrajuci neuređena i neopremljena bespravna područja naseljena Romima, iz županijskih izvješća se može prepoznati nekoliko osnovnih modela, a time i težine problema:

- romske zajednice unutar građevinskog područja naselja su bez koncentracija na nekom području, Romi su obično protupravno useljeni u stare i napuštene objekte, često pred rušenjem,
- to su područja unutar građevinskog područja nekog naselja, ali na površini druge namjene, stoga su bespravno izgrađeni dijelovi naselja,
- izdvojena područja, izvan građevinskog područja naselja su bespravno izgrađena.

Vezano za navedeno, županije se mogu podijeliti u tri osnovne kategorije:

1. Županije koje navode da na svom teritoriju nemaju evidentirana područja naseljena Romima niti romska domaćinstva (6): Krapinsko-zagorska, Požeško-slavonska, Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovacko-neretvanska županija;
2. Županije koje procjenjuju da postoji određeni broj područja integriranih u postojeća naselja gradova ili općina kao dijelovi tih naselja, ali na površini druge namjene, te su stoga bespravna (8): Zagrebacka, Karlovačka, Bjelovarsko-bilogorska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Vukovarsko-srijemska, Istarska županija i Grad Zagreb;
3. Županije s izraženom problematikom (s izdvojenim lokacijama i/ili integriranim u postojeća naselja) (7): Sisacko-moslavačka, Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Primorsko-goranska, Licko-senjska, Viroviticko-podravska i Medimurska županija.

Procjenjuje se da su romske zajednice u Republici Hrvatskoj evidentirane ukupno u 15 županija na oko 100 lokacija različitih velicina pojava, od čega 40 lokacija kao izgradnja izvan građevinskog područja i 60 lokacija kao skupina objekata unutar građevinskog područja nekog naselja (dio naselja) te više pojedinačnih područja sa 1-2 romske obitelji. Za 10 županija u kojima ima veći broj lokacija iznesene su procjene iz kojih proizlazi da na njihovom teritoriju (Sisacko moslavacka, Varaždinska, Koprivničko križevačka, Primorsko goranska, Licko senjska, Viroviticko podravska, Brodsko posavska, Istarska i Medimurska županija te Grad Zagreb) na 70-ak lokacija živi oko 12.000 Roma, u približno 2.000 obitelji.

CILJ:

Stvaranje uvjeta za urbanističko uređenje područja naseljenih Romima. Očekivani učinak je urbanizacija te podizanje kvalitete stanovanja Roma.

Radi sagledavanja postojećeg stanja, te polazišta za izradu konkretnih, učinkovitih i primjerenih mjera za njegovo sustavno unaprjeđenje, kao prvi korak i nužan preduvjet je istraživanje prostornog razmještaja i stanja lokacija naseljenih Romima, velicine, brojnosti i stanja objekata, opremljenosti infrastrukturom i javnim sadržajima, stanja okoliša i dr., po županijama, opcinama i gradovima. Stoga se predlažu sljedeće mjere:

MJERE:

1. Istraživanje prostornog razmještaja i karakterizacija lokacija naseljenih Romima na području Republike Hrvatske

Nositelj: Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja (koordinator provedbe mjere), Znanstveno istraživačka institucija u suradnji s nadležnim stručnim službama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, mjesnim samoupravama, vijećima/predstavnicima romske nacionalne manjine, predstavnicima romskih udruga i drugim nevladinim organizacijama

Rok: 2004. godina

Sredstva: 500.000,00 kuna u 2004. godini

2. Izrada županijskih programa aktivnosti i mjera za unaprjeđenje stanja prostora i okoliša lokacija naseljenih Romima

Temeljem rezultata istraživanja iz točke 1. Mjera, izradit će se županijski programi aktivnosti i mjera za unaprjeđenje stanja prostora i okoliša lokacija naseljenih Romima, po županijama s predmetnom problematikom. Programi će detaljno odrediti radnje i radove koje je potrebno provesti te način, rokove i subjekte zadužene za provedbu. Također, odredit će sredstva potrebna za izvršenje, te izvore sredstava.

Nositelj: Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja (koordinator provedbe mjere) u suradnji s Županijskim zavodima za prostorno uređenje onih županija koje imaju predmetnu problematiku, s jedinicama lokalne samouprave, županijskim vijećima/ predstavnicima romske nacionalne manjine, predstavnicima romskih udruga i drugim nevladinim organizacijama

Rok: 2004. - 2005. godina
Sredstva: 500.000,00 kuna u 2004. godini

3. Poticanje rješavanja imovinsko-pravnih odnosa na državnom zemljištu

Temeljem rezultata istraživanja iz točke 1. Mjera i tijekom izrade županijskih programa aktivnosti i mjera za unaprjeđenje stanja prostora i okoliša lokacija naseljenih Romima, rješavat će se imovinsko-pravni odnosi na zemljištu. U slučaju rješavanja navedenog na zemljištu u državnom vlasništvu isti će se, ukoliko ne postoje zapreke, pokušati razriješiti na jedan od slijedećih načina: prodajom direktnom pogodbom, ustupanjem bez naknade, dodjelom na korištenje, prijenosom vlasništva na jedinice lokalne samouprave ili na neki drugi primjeren način, ovisno o mogućnostima.

Nositelj: Ured za državnu imovinu Vlade Republike Hrvatske u suradnji s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave
Rok: tijekom 2004. i 2005. godine
Sredstva: utvrdit će se naknadno

4. Provedba županijskih programa aktivnosti i mjera za unaprjeđenje stanja prostora i okoliša lokacija naseljenih Romima

Nositelji: Županijski zavodi za prostorno uređenje onih županija koje imaju predmetnu problematiku u suradnji s jedinicama lokalne samouprave, županijskim vijećima/predstavnicima romske nacionalne manjine, predstavnicima romskih udruga i drugim nevladinim organizacijama
Rok: po provedbi točke 2. Mjera do izvršenja
Sredstva: u skladu s točkom 2.

5. Kontinuirano praćenje stanja lokacija naseljenih Romima

Uspostava baze podataka o stanju i unaprjeđenju stanja lokacija naseljenih Romima, uz daljnje praćenje procesa i aktivnosti u prostoru i okolišu. Navedeno će se provoditi u okviru uspostave i vođenja informacijskog sustava prostornog uređenja Republike Hrvatske za potrebe kontinuiranog praćenja stanja u prostoru, izrade izvješća o stanju u prostoru, programa mjera za unaprjeđenje stanja u prostoru i dokumenata prostornog uređenja, svih razina.

Nositelji: Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja (kao koordinator provedbe mjere), županijski zavodi za prostorno uređenje, općine i gradovi
Rok: trajno
Sredstva: dodatna sredstva nisu potrebna

**XIV. PRACENJE I PROVEDBA NACIONALNOG
PROGRAMA ZA ROME**

CILJEVI:

- *Vrednovanje primjene mjera Programa*
- *Predlaganje izmjena i dopuna Programa*

XIV. PRACENJE I PROVEDBA NACIONALNOG PROGRAMA ZA ROME

CILJ:

Donošenje Programa koji će omogućiti poboljšanje uvjeta življenja Roma u Republici Hrvatskoj, njihovu bržu i lakšu integraciju u društvo, a da pri tom očuvaju kulturološke posebnosti.

Provedba programa će se sustavno pratiti, te po potrebi predlagati njegove izmjene i dopune.

MJERE:

Mjerama Programa potice se razvoj tolerancije između Roma i ostalog stanovništva te ući prihvatanje različitosti i ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava.

1. Vlada Republike Hrvatske osnovat će, na prijedlog Ureda za nacionalne manjine, Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalnog programa za Rome, kojeg čine:

- potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske, predsjednik Povjerenstva
- jedan predstavnik Ministarstva unutarnjih poslova
- jedan predstavnik Ministarstva vanjskih poslova
- jedan predstavnik Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave
- jedan predstavnik Ministarstva za europske integracije
- jedan predstavnik Ministarstva zdravstva
- jedan predstavnik Ministarstva prosvjete i športa,
- jedan predstavnik Ministarstva rada i socijalne skrbi
- jedan predstavnik Ministarstva kulture
- jedan predstavnik Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja
- jedan predstavnik Državnog zavoda za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži
- jedan predstavnik Ureda za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske
- jedan predstavnik Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske
- jedan predstavnik Medimurske županije
- jedan predstavnik Grada Zagreba
- jedan predstavnik nevladinih udruga iz područja ljudskih prava
- sedam predstavnika iz reda romskih vijeća, na lokalnoj i regionalnoj razini, te romskih udruga

Stručne i administrativne poslove za Povjerenstvo obavljat će Ured za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske.

Povjerenstvo za procjene provedbe Programa jednom godišnje, na temelju izvješća pojedinih ministarstava i drugih državnih tijela te drugih nositelja provedbe mjera, sastavlja i podnosi izvješće Vladi Republike Hrvatske o provedbi Programa.

Nositelj: Vlada Republike Hrvatske
Rok: mjesec dana od donošenja Programa
Sredstva: 100.000,00 kuna

2. Tijela državne uprave planirat će sredstva za provedbu mjera koje nisu obuhvacene njihovom redovnom djelatnošću u državnom proračunu za 2004. godinu.